
KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	124
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-25
Osoite	Soittolantie 3	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	4
		Inventoitu	3

Kuvaus

Anttila sijaitsee Soittolantien varressa, tien pohjoispuolella mäen laskevalla osalla. Soittolantie kulkee länsi-itäsuuntaisesti Ison-Pennon tiehen nähden. Tie on kirkonkylän nykyistä keskusta korkeammalla mäellä. Anttilan pihatie (portti) eroaa Soittolantieltä pohjoiseen pihapiirin aitan päädystä. Anttilaan kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna ja talli/liiteri. Asuinrakennus ja aitta sekä puutarha ovat pihan eteläosassa lähinä tietä ja muodostavat pienen pihaa-lueen. Sauna ja talli/liiteri ovat pohjoiseen laskevalla pihan osalla.

Historia

Anttilan torppaa asui 1900-luvun vaihteessa todennäköisesti seppä. Tilalla oli pieni asuinrakennus aitta ja mahdollisesti pieni navetta. Navetan paikka on voinut olla vanhojen karttojen mukaan asuinrakennuksen pohjoispuolella pihan laskevalla osalla. Torpan paikan itäpuolella oli kansakoulun tontti, koulu ja piharakennus. Anttilan eteläpuolella Soittolantiellä oli polku vanhalle kansakoululle. Tontin koilliskulmassa oleva lautarakenteinen (pystylautaa) liiteri on rakennettu muita pihapiirin rakennuksia myöhemmin. Eteläpäässä on pariovi. Liiteri/talli on maalattu punamultamaalilla. Nurkka- ja kaheyslaudat ovat valkoiset.

Ympäristö

Piha-alue on nurmella. Puutarhassa on omenapuita, marjapensaita ja koristekasveja. Pihaa rajaa teläsivulla lehtipuut ja isot pihakuusi tontin kulmassa. Pihan pohjoiseen laskevalla osalla on yksittäispuita mm. Koivuja. Pihapiirissä on myös muutama pihlaja. Kuistin edustalle on laatoitettu käytävää liuskekivillä.

Kaava Yleiskaava**pvm****Suojelu**

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Anttilan asuin- ja piharakennukset ovat säilyneet hyvin 1900-luvun vaihteen rakennusperinteen ja -tyylin mukaisina. Rakennusten asema ja luonne kertoo hyvin niiden välisistä toiminnoista ja yhteyksistä pihapiirissä. Asutushistoria: Anttila rakennuksineen edustaa hyvin kirkonkylän vanhaa torppa ja itsellisten asutusta, joka sijoittui kylän keskustaa hallitsevalle mäkialueelle Ison-Pennon ja Soittolantien varteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuin- ja piharakennusten sekä puutarhan asema. Toimenpidesuosituksien: Asuin- ja piharakennusten asema tulee säilyttää perinteisillä paikoilla pihapiirissä. Asuinrakennusta ei saa purkaa tai laajentaa. Rakennuksen runkomuoto kertoo erityisesti vanhasta torpasta ja kirkonkylän asuttamisesta sekä itsellisten ja käsityöläisten asuinalueesta mäellä 1900-luvun alussa.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-25 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	120
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-190
Osoite	Kirkkotie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	tontti	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	2
		Inventoitu	2

Kuvaus

Vanha Osuuskaupparakennus sijaitsee Kirkkotien alkupäässä nousevalla mäellä, mistä se näkyy hyvin Kangasala-Kuhmoinen maantielle 325, sekä Kivisalmentielle lännestä kauppaa lähestyttäessä. Kaupan pääjulkisivu on kylätielle. Kauppa on nykyisin asuinrakenuksena. Kaupan pihapiirissä on vanha makasiinirakennus, pääty Kirkkotielle. Kirkkotieltä tulee pihatie rakennuksen ja makasiinin väliin ja tie jatkuu rakennuksen eteläpuolelle. Pihatie kiertää rakennuksen ja yhtyy Kivisalmentien ja Kirkkotien risteykseen.

Historia

Historialisten karttojen mukaan Osuuskaupan paikalla kyläkeskustan mäellä oli vanha riihi vielä 1900-luvun alussa.

Nykyinen Asuntola on Kuhmalahden Osuuskauppa 1920-luvulta. Osuuskauppa perustettiin vuonna 1905 ja se toimi ensin tilapäisissä tiloissa mm. Seppälän tilan pihan tupahuoneessa ja myöhemmin kirkonkylässä, kun Osuuskauppa sai 1920-luvulla uuden ja ajanmukaisen puotirakennuksen. Osuuskauppa toimi Asuntola kiinteistön rakennuksessa aina 1970-luvulla asti.

Ympäristö

Nousevalla rinteellä Kirkkotien alkupäässä on kaupan tontilla vanhoja pihapuita mm. korkea kuusi ja vaahteroita. Kaupparakennuksen ympärillä piha on nurmella ja pihalla on joitakin uusia koristepensaita. Pihatie on hiekkapintainen. Kaupparakennusta vastapäätä kylätien pohjoispuolella on entinen postin rakennus lähellä tietä. Kaupan eteläpuolella on Kuhmalahden 1960-luvun vaihteessa rakennetun uuden Osuuskaupan ja huoltamon varasto sekä piha-alue.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	<p>Rakennusperinteinen: Vanha Osuuskaupan miljöö rakennuksineen edustaa hyvin 1920-luvun rakennusperinnettä ja kauppaympäristöä. Monipuolinen: Kaupan ympäristö rakennuksineen ja sen edullinen sijainti kyläkeskustassa kertoo hyvin vanhasta kauppapaikasta ja sen toiminnallisista sekä historiallisista yhteyksistä kylään. Rakennus kertoo myös Osuuskauppa toiminnasta Kuhmalahden kylällä. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Osuuskauppa rakennuksineen sijaitsee Kirkkotien länsipäässä kyläteiden risteyksessä ja mäellä siten, että asuinrakennus näkyy hyvin maantielle 325 (Kuhmalahdentie) ja Kivisalmentielle kauppaa lännestä lähestyttäessä.</p>

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Kaupan ja makasiinin asema ja niiden toiminnallinen yhteys pihapiirissä on säilynyt hyvin kertovana. Toimenpidesuosituksia: Makasiini tulee säilyttää nykyisellä paikalla. Kauppa- tai makasiinirakennusta ei saa purkaa tai laajentaa. Kaupan ja maksiiinin asema korostuu kylämiljöössä, sillä ne ovat kylätien visuaalinen portti tien toisella puolella olevan vanhan postin rakennuksen kanssa. Kaupan rakennukset kertovat vielä vanhan kylätien asemasta, tien linjasta ja iästä sekä kaupankäynnistä kyläkeskustassa (hyvä kauppapaikka Tampreen entisen maantien varressa).

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-190 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	5.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	122
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-20
Osoite	Harhalantie 34	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Harhalaan kuuluu asuinrakennus, vanha navetta, sauna, asuinaitta, aitta ja pihatien varressa kaivo. Harhala sijaitsee maantien 325, Kuhmalahdentien, eteläpuolella. Tilatie alkaa uuden hautausmaan eteläpuolelta ja jatkuu kapeana urana etelään. Tiepohja on vanha ja heinittynyt. Tie kulkee pellon reunaa alavalla maalla ja nousee pihapiiriin kallioiselle mäelle. Mäellä sijaitsee rakennusten ryhmä metsän ja harvan puuston ympäröimänä. Navetta on pihan itälaidalla ja asuinrakennus pihan länsilaidalla. Sauna ja aitta ovat pihan etelälaidalla. Rakennukset rajaavat sisäpihan kallion laelle. Lato on asuinrakennuksen länsipuolella hiukan kauempana kalliolla.

Historia

Harhala oli Yli-Knaapin vanha torppa jo vuodesta 1807. 1900-luvun alkupuolella (1920-luvun vaihteessa) torppa tuli itselliseksi ja sitä asui "sutari" Oskari Harhala perheineen. Tilalla oli ollut todennäköisesti 1900-luvun alussa vanha asuinrakennus, navetta ja aitta. Vanhan asuinrakennuksen paikka oli etelään avautuvan kallion laella suotuisalla paikalla ja navetan vastapäätä. Nykyinen asuinrakennus rakennettiin 1940-50-luvun vaihteessa. Vanha hirsinavetta pihapiirissä on tilan vanhin rakennus ja peräisin 1900-luvun vaihteesta tai 1800-luvun lopulta. Asuinaitta rakennettiin pihapiiriin mahdollisesti 1940-50-luvun vaihteessa, kuten saunakin. Vanha hirsiaitta asuinrakennuksen länsipuolella kalliolla on mahdollisesti 1900-luvun vaihteesta tai 1800-luvun lopulta. Se on voinut olla viljelysten yhteydessä oleva vilja-aitta. Aitta on pitkänurkkainen (olkanurkka), perustus hirsillä ja päädyt on pystylaudoitettu. Aittaa ei ole maalattu. Harhala oli asumattomana ja tyhjillään 1970-80-luvulta parin vuosikymmenen ajan.

Ympäristö

Pihatie nousee navetan sivuitse kallioiseen ja ruohottuneeseen pihaan. Pihaa on hoidettu niittämällä villiintynyttä kasvillisuutta. Aitan nurkalla on vanha omenapuu. Pihatien varressa on korkeita koivuja (yksi tuulenskaato). Pihatien varressa on kaivon paikka. Navetan takana idässä kasvaa sekametsää. Etelässä saunan ja aitan takana on nuorta (istutettua) koivikko. Lännessä asuinrakennuksen takana on kalloinen metsämaa.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun

historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Harhalan asuin- ja piharakennukset edustavat hyvin vanhaa torppa- ja tilasutusta, jossa on luettavissa eri aikaisia asumisen ja maatalan toimintojen kerroksia perinteiseen aina 1800-luvun lopulta 1940-50-luvulle. Asutushistoria: Harhalan pihapiiri rakenuksineen, rakennusten asema ja vanha navetta sekä aitta kertovat hyvin torpan paikasta ja kylän asuttamisen historiasta. Aitta sijaitsee hyvällä kuivalla ja lämpimällä paikalla kallion laella. Aitta on säilynyt hyvin perinteisen rakennustavan ja mallin mukaisena. Aitta kertoo hyvin Harhalan torpan pihapiiristä ja viljelysten paikasta.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet:
Toimenpidesuosituksien mukaan: Vanha navetta tulee säilyttää nykyisellä paikalla, sitä ei saa purkaa. Navetan, aitan ja asuinrakennuksen väliin pihalle tai niiden läheisyyteen ei tule rakentaa uudisrakennuksia. Jos sauna puretaan tulee sen paikalle rakennettaessa huomioida vanhan saunan malli: korkeus, muoto ja rakennusmateriaalit, mitkä sopivat vanhaan pihapiiriin ja navetan läheisyyteen. Vanha aitta kalliolla tulee säilyttää nykyisellä paikalla. Sitä tulee korjata tarvittaessa perinteisin hirsirakentamisen menetelmin ja mallein. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota puun laatuun ja salvosmalliin sekä lattian (lankkujen) malliin. Aittaa ei saa purkaa.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-1-20 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

20.11.2006

Tallentaja

Minna Halonen

20.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	141
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-4-83
Osoite	Ison-Pennontie 13	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Kalliomäen tontilla on asuinrakennus, navetta, autotalli, piharakennus, aitta ja maakellari. Tontti sijaitsee Ison-Pennon tien varressa lähellä kyläkeskustaa. Asuinrakennus on nousevan rinteiden korkeimmalla kohdalla tien mutkassa ja hyvin lähellä Isonpennon tietä. Rakennuksen kuisti on lähes tien reunassa ja sitä erottaa tiestä sireenipensaat. Aitta sijaitsee myös tien reunassa pääty tiellepäin. Muut pihan rakennukset sijoittuvat asuinrakennuksen itäpuolelle ja Soittolan tien varteen sen molemmin puolin. Maakellari sijaitsee pihan pohjoiseen laskevalla rinteellä. Sitä ympäröi maakumpu.

Historia

Kalliomäki on entinen Lehden tila, jota asui 1900-luvun vaihteessa Kustaa ja Eveliina Lehti. Paikalla oli ollut jo 1800-luvulla mahdollisesti torppa. Omistajan mukaan asuinrakennuksen keskiosa (5 x5 m tupa) on vanhin ja 1800-luvun puolivälissä rakennettu. Tämä viittaa, että mäellä oli alkujaan yksinäistupa tai ns. eteiskamaritupa: asuintupa, kapea porstua ja kamari. 1900-luvun vaihteessa taloon kuului navetta, asuinrakennus ja todennäköisesti aitta sekä piharakennus. Talo oli pieni "maatila". Kustaa Lehti mainitaan suutariksi ja itselliseksi. Asuinpaikka sijaitsi hyvällä kauppapaikalla Tampereelle johtavan maantien ja kyläkeskustan teiden risteyksessä. Torppaa on jatkettu 1900-luvulla pohjoispäässä rakennusta kamarilla sekä länsisivulla kuistilla.

Nykyinen heinälato ja puuliiteri pihan laskevalla osalla tilan pohjoisrajalla rakennettiin todennäköisesti hirsiosaltaan jo 1900-luvun vaihteessa. Rakennuksen lautarakenteinen osa on rakennettu myöhemmin.

Nykyinen traktoritalli rakennettiin todennäköisesti 1960-luvulla, kuten navettakin. Eteläpäässä autotallia on pariovi, pohjoispäässä on entiseen kanalaan tehty liiteri. Rakennus on rankorakenteinen, vuoraus on pystylautaa ja se on maalattu punamultamaalilla. Kate on aaltopellistä

Maakellari sijaitsee pihan pohjoiseen laskevalla rinteellä piha- ja päärakennuksen välissä. Se on rakennettu 1960-luvun jälkeen. Kellari on Isokokoinen, betoniperustainen ja katettu (harjakatto huopa), katolla on ilmanvaihtohormi. Kalliomäen kaivo sijaitsee Ison-Pennontien laidassa laskevalla rinteellä ja lähellä tilan rajaa. Kaivolle kulkee polku mäeltä aitan päädyistä, kohti vanhaa Eino Ahosen pajaa.

Ympäristö

Tontti rajoittuu Ison-Pennontien ja Soittolantien kulmaan mäelle, josta tontti laskee jyrkästi pohjoiseen. Puutarha sijaitsee tontin keskellä asuinrakennuksen ja autotallin välissä ja rajoittuu Soittolan tiehen. Puutarhassa on omenapuita, marja- ja koristepensaita. Marjapensaita on myös pihan laskevalla rinteellä. Piha on nurmella. Pihatie tulee Soittolantieltä autotallin päätyyn.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Lehti Raimo

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Kalliomäen rakennukset edustavat monikerroksisesti rakennusperinteitä aina 1900-luvun vaihteesta 1960-luvulle. Asutushistoria: Rakennukset kertovat hyvin itsellisen torpan ja pienen maatilan historiasta Tampereelle johtavan maantien ja kylätien varressa. Rakennukset kertovat myös asumisen muutoksista pientilalla 1900-luvulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema ja toiminnalliset yhteydet sekä puutarhan paikka pihapiirissä. Pellot navetan eteläpuolella eivät ole neä tilan omistuksessa. Vanhan Lehden tilan maakellarin rakenteiden osia on mäellä lähellä Soittolaa. Suositukset: Rakennusten asema teiden varsilla ja puutarha piharakennusten rajaamana tulee säilyttää nykyisen tilamallin mukaisesti. Puutarhan omenapuita ja perinteiset perennat sekä, tien varren sireenipensaat aitana tulee säilyttää.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-4-83 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	132
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-12
Osoite	Puntarinraitti 160	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	4
		Inventoitu	2

Kuvaus

Karhulaan kuuluvat vanha asuinrakennus ja aitta, navetta/lato ja verstasrakennus. Karhulan rakennusten ryhmä sijaitsee maantien 325 pohjoispuolella, lähellä tien reunassa kulkevaa kevyenliikenteen väylää. Pihapiiriin ajetaan kansakoululle (Myllärinmäki) johtavan väylän suuntaan. Asuinrakennus, aitta ja navetta rajaavat sisäpihan. Asuinrakennuksen pohjoispuolella on verstaas ja länsipuolella puutarha sekä terassi (ovat osin rakenteilla).

Historia

Karhula on todennäköisesti 1920-luvulla Peltolasta (Peltola 1 isojaon järjestelykartassa vuodelta 1908) lohkottu tila. Karhulan talo siirtyi Peltolasta nykyiselle paikalle ja mukana mahdollisesti siirrettiin pihapiiriin vanha aitta. Nimensä Karhula on saanut lähellä, tilan pohjoispuolella, kulkevasta Karhuojasta. Navettaa on laajennettu ja uusittu. Aitta on todennäköisesti siirretty pihaan 1920-luvulla. Verstaas tai liiterirakennus on rakennettu pihaan myös asuinrakennuksen rakentamisen yhteydessä 1920-luvulla.

Ympäristö

Piha-alueen eteläsivua rajaa siperianhernepensasaita. Pihatie on hiekkapintainen. Pihalue on nurmella. Asuinrakennuksen eteläpäässä on vanhoja yksittäispuita, koivu ja kuusia. Pihan pohjoislaidalla aitan takana on kuusirivi. Pihan keskiosissa on lehtikuusi ja sembramänty. Piha-alue laskee loivasti pohjoiseen Karhuojan suuntaan. Asuinrakennus sijaitsee pihan korkeimmalla kohdalla.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Historiallinen	
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Karhulan pihapiirin rakennukset ja piha edustavat 1900-luvun alkupuolen rakennusperinnettä ja tilamallia, pientilaa. Tilan navettaa on laajennettu ja uusittu, muut rakennukset ovat säilyneet hyvin 1920-luvun rakennusperinteen mukaisena.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Perinteinen asuinrakennuksen, aitan ja navetan rajaama piha-alue. Rakennusten välissä on pihakäytävä joka jatkuu navetalle. Toimenpidesuosituksia: Asuinrakennuksen ja aitan asema tulee säilyttää nykyisellään. Rakennusten väliin ei tule rakentaa, laajentaa tai istuttaa peittäviä puita ja kasveja. Asuinrakennuksen asema pihan korkeimmalla kohdalla ja kauas näkyvällä paikalla tulee säilyttää. Pihan yksittäispuut kuten pihakuusi asuinrakennuksen päädyssä tulee säilyttää, sillä puut kertovat päärakennuksen paikan kaukonäkymissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-3-12 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	129
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-9
Osoite	Lehtitie 8	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	4
		Inventoitu	2

Kuvaus

Ketola sijaitsee maantien 325 eteläpuolella kirkonkylän keskustassa, Lehtitien alkupäässä. Ketolaan kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna ja pihan länsilaidalla uusi asuinrakennus. Ketolan asuinrakennuksen pääjulkisivu on kirkolle pohjoiseen. Eteläsivulla on umpikuisti ja pääsisäänkäynti. Asuinrakennuksen eteläpuolella on pitkä aitta ja sauna. Rakennukset rajaavat piha-alueen, joka avautuu etelään ja Lehtitielle itään. Pihatie tulee Lehtitieltä suanalle ja aitalle ja jatkuu polkuna päärakennuksen kuistille. Kuistille on myös polku Lehtitieltä.

Historia

Ketola on entinen "Keto-Kallen" torppa tai mäkitupa. 1900-luvun vaihteessa torppaa asui Ketola Kalle ja Iida. Aitta ja sauna olivat 1900-luvun alkupuolella nykyisillä paikoillaan. Lehtitie oli Yli-Knaapin karjapolku, joka jatkui etelään metsälaitumille. Keto Kallen vanha navetta sijaitsi karjapolun suuntaisesti pihan itälaidalla. Navetta purettiin 1960-luvun vaihteessa. Ilmakuvasa 1960-luvulta näkyy vanhan aitan länsipuolella korkea rakennus, uusi navetta. Navetta rakennettiin vuonna 1952. Siinä oli betoniperustainen navetta ja nurkkakivillä oleva lato. Nykyinen uudisrakennus navetan paikalla on rakennettu käyttäen hyväksi navetan rakennusrunkoa. Navetasta tehty rakennus on kesäkäytössä ja varastona. Sauna sijaitsi 1900-luvun vaihteessa nykyisellä paikalla. Sauna on rakennettu vanhoista hirsistä ja uusittu sokkeli (betonivalu). Saunan ulkoasu on uusittu (vuoraus jaettu kahteen kenttään, ikkunat, kehyslaudat, kate jne. uusittu).

Ympäristö

Piha-alue on rakenusten rajaama ja suojainen. Pihassa on yksittäispuita mm. Vaahtera, kuusi ja terijoen salva. Pihassa kasvaa sireenejä ja muita koristepensaita. Pihan keskiosassa on puutarha ja grillipaikka. Piha-alue on laajalti nurmella. Pihan autotie on hiekkapintainen. Asuinrakennuksen pohjoispuolelta laskee kallion rinne maantien suuntaan. Tilaa rjaa maantielle nuoret kuuset.

Kaava Yleiskaava**pvm****Suojelu****Kirjalliset lähteet**

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;

Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Matti Mäkinen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Ketolan torpan pihapiiri rakennuksineen on säilynyt kohtalaisesti 1900-luvun alun rakennusperinteiden mukaisena. Säilyneiden rakennusten asema tontilla on alkuperäinen. Vanha navetta Lehtitien reunasta on purettu. Asutushistoria: Vanha torppa kertoo kirkonkylän karjapolun varressa olleesta torppariasutuksesta 1800-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Torpan paikka ja vanha asuinrakennus sijaitsevat kirkolta etelään nousevalla kallioisella alueella maisemallisesti keskeisellä paikalla. Asuinrakennus näkyy kaukonäkymissä kirkolta tai maantieltä katsottaessa.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema vanhan pihapiirin perinteiden mukaan, torpan, aitan ja saunan rajaama piha sekä entisen navetan erillinen piha-alue. Suositukset: Vanhojen rakennusten asema ja niiden rajaama puutarha tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Vanhoja yksittäispuita rakennusten läheisyydessä voi suosia. Torpan näkyvyyttä kirkolle tulisi avata ja välttää istuttamasta torpan pohjoissivulle korkeita pensaita, puita tai puuriviä. Torppa kalliolla ja kapea Lehtitien linja (erityisesti tien alkupäässä) kertovat vanhasta karjapolun paikasta sekä torppien alueesta polun varressa.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-9 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva 1960-luvun vaihteesta Matti Mäkisen omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	134
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-23
Osoite	Peltolantie 70	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	itsellinen	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Koivuojan tila sijaitsee maantieltä 325 etelään vievän Peltolantien päässä. Tilan itäpuolella on metsämaata ja länsi sekä pohjoispuolella laajat peltoaukeat. Koivuojaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, navetta (talli päädyssä), sauna ja liiteri. Pihapiirin korkeimmalla kohdalla on asuinrakennus. Sisäänkäynti on pohjoissivulla. Asuinrakennuksen pohjoispuolella, pihan laskevalla rinteellä, on aitta. Luoteeseen laskevalla pihan osalla navetta, sauna ja liiteri. Kaivo sijaitsee saunan ja aitan välissä. Liiteri on paikoin huonokuntoinen ja sitä korjataan parhaillaan. Liiteri on lautarakenteinen (pystylautaa) ja maalattu punamultamaalilla.

Historia

Koivuoja on Peltolasta lohkottu tila ja mahdollisesti sodanjälkeinen asutustila.

Ympäristö

Koivuoja sijaitsee maaston korkeimmalla kohdalla mäellä. Piha-alue laskee asuinrakennuksesta länteen ja pohjoiseen. Puutarha sijaitsee asuinrakennuksen itä- ja pohjoispuolella. Puutarha on hyvin hoidettu. Siinä on vanhoja omenapuita, marjapensaita ja koristekasveja sekä pensaita. Piha-alue on kauttaaltaan nurmella. Pohjoiseen laskeva rinne viettää paikoin jyrkästi alas aitan kohdalla. Länteen rinne viettää loivasti kohti navettaa. Pihan pohjoislaidalla on nuoria lehtipuita ja kaukonäkymät peltoaukean yli maantielle 325 asti. Saunan ympäristössä on pihlajia.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Historiallinen	
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Koivuojan rakennukset ja pihapiiri edustavat sodanjälkeistä rakennusperinnettä ja 1940-luvun rakentamisen malleja. Asuinrakennus sijaitsee suotuisasti pihan korkeimmalla kohdalla ja suojaisan metsän reunassa. Navetta on sijoitettu pellon laitaan ja aitta lähemmäksi asuinrakennusta puutarhan läheisyyteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1940-luvulle ominainen pintilan pihamijöo ja ajan perinteiset rakennukset. Suositukset: Asuinrakennuksen, aitan ja navetan rajaama piha-alue tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Puutarha tulee säilyttää asuinrakennuksen ja aitan läheisyydessä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-3-23 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	127
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-55
Osoite	Kirkkotie 3	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Kotikontu sijaitsee Kirkkotien varrella, sen alkupäässä. Asuinrakennus näkyy hyvin Kivisalmentieltä Kirkkotielle jatkettaessa teiden risteykseen (Knaapin-, Kivisalmen- ja kirkkotien risteyksessä. Asuinrakennuksen kuisti ja sisäänkäynti on lähellä tietä. Varsinaista autotietä ei ole. Kotikontuun kuuluu asuinrakennus, liiteri ja sauna.

Historia

Kotikontu ja sen asuinrakennus on todennäköisesti kauppias Vuorisen rakennuksista Kirkkotien itäpäästä paikalleen siirretty ja rakennettu 1920-luvulla. Sauna on niinkään siirretty ja rakennettu tontille todennäköisesti 1920-luvulla. Rakennus on paikkakunnalla hyvin tunnetun kirjailija Anni Lahtisen koti. Ilmakuvassa 1950-luvulta piharakennukset liiteri ja sauna ovat nykyisillä paikoillaan tontin kulmauksissa. Puutarha oli asuinrakennuksen länsi- puolella ja pohjoiseen alas viettävällä osalla. Asuinrakennuksen länsipuolella kylä- ja maantien suuntaisesti oli 1920-luvulla lisäksi navetta. Kiinteistö on myyty syksyllä 2006 Vallinojilta uudelle omistajalle.

Ympäristö

Tonttia rajaa teille kaikilla sivuilla siperianhernepensasaita. Piha-alue on nurmella. Puutarha, omenapuut ja marjapensaat, sijoittuu pääosin tontin länsi- ja lounaiskulmaan. Itäsvilla tonttia on koristepensasaita ja -istutuksia. Tontin pohjoislaidalla on liiteri ja pieni sauna. Sauna on lähellä Knaapintietä.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Vallinoja Matti

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Kotikonnun rakennukset ja piha kasveineen muodostavat perinteisen 1920-luvun pihapiirin. Posti- ja asuinrakennus sekä piharakennukset ovat perinteinen kylätien varren asutus- ja asiointipaikka. Rakennusten hyvin säilynyt perinteinen muoto ja asu kertovat pihapiirin sekä postin iän, mutta myös niiden toiminnallisista yhteyksistä kylään. Monipuolinen: Posti- ja asuinrakennus edustavat kylän 1920-luvun asutusta, asumisen tapaa ja kylän postipalvelua virkatalona. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Postin pihapiirin rakennukset korostuvat, sillä ne sijaitsevat vanhoina kylärakennuksina Kirkkotien länsipäässä kylätien porttina yhdessä vastapäisen Osuuskaupan rakennuksen kanssa. Leipomo ja piharakennukset näkyvät hyvin lännestä Kivisalmentielle lähestyttäessä ja Knaapin- sekä Kirkkotien risteyksessä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Posti- ja asuinrakennuksen sekä piharakennusten asema 1920-luvun perinteiden mukaan. Toimenpidesuosituksia: Asuin- ja piharakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman mukaisesti, silloin niiden toiminnallinen ja historiallinen yhteys kylään säilyy kertovana.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-55 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	136
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-4
Osoite	Arosentie 15	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	5

Kuvaus

Leppämäen tila rakennuksineen sijaitsee maantien 325 eteläpuolella Salokankaantien eteläpäässä. Arosentie Leppämäen tilalle eroaa Salokankaantiestä kaakkoon. Leppämäen pihatie jatkuu Arosentiestä suoraan tilan pihapiiriin. Tilan rakennukset sijaitsevat mäellä ja siitä joka suuntaan laskevalla maalla. Tilaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, puimala, navetta, sauna ja pihatien varressa uusi grillikota.

Asuinrakennus sijaitsee mäen korkeimmalla kohdalla. Sen eteläpuolella loivasti laskevalla rinteellä on puimala. Aitta ja navetta sijaitsevat asuinrakennuksen itäpuolella ja sauna rakennuksen ohjoispuolella.

Historia

Leppämäki on lohkottu Peltolan tilasta 1920-luvun lopulla. Pihan etelälaidalla (kasvimaan reunalla) on omistajan mukaan jäänteitä vanhasta kivijalasta.

Tilalla pidetään hevosta. Puimalasta on erotettu talli hevoselle. Hevosen laidunta on myös Leppämäsen asuinrakennuksen pohjoispuolella.

Nykyisistä tilarakennuksista vanhimmat ovat navetta, aitta ja sauna.

Ympäristö

Pihatien pohjoispuolella (grillikodan kohdalla) voi havaita vanhaa hakamaatyypistä metsäpohjaa katajineen ja koivuineen. Tilan pohjoispuolella on peltoaukeaa, joka jatkuu maantielle asti. Saunan ja navetan takana kasvaa nuoria lehti- ja havupuita. Leppämäen eteläpuolella on metsämaata. Etelään loivasti laskevalla rinteellä on kasvimaata ja sen jälkeen laidunmaata hevosille. Puutarha marjapensaineen on asuinrakennuksen itäisivulla. Piha-alue on nurmella. Pihatie on hiekkapintainen.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;

Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Konttila Terho

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: leppämäen rakennukset ja pihapiiri edustavat 1920-luvun ja sodanjälkeistä rakennusperinnettä. Asuinrakennus sijaitsee suotuisasti pihan korkeimmalla kohdalla näkyvällä paikalla. Navetta on sijoitettu lähelle pellon laitaa ja aitta lähemmäksi asuinrakennusta puutarhan läseisyyteen.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1920-luvulle ominainen pientilan pihamijöo ja ajan perinteiset navetta ja sauna rakennukset. Suositukset: Piharakennukset sijaitsevat tilan itälaidalla ja asuinrakennus pihan korkeimmalla kohdalla niistä kauempana. Rakennusten asema tulee säilyttää. Puutarha tulee säilyttää asuinrakennuksen ja aitan läheisyydessä.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-4 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	125
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-32
Osoite	Ison-Pennontie 12	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Lähteenmäen tontilla on vanha asuinrakennus, jota on uusittu ja laajennettu, uusi liiteri ja vanha aitta. Rakennusten ryhmä sijaitsee Ison-Pennontien varressa jyrkästi nousevalla mäellä. Asuinrakennuksen pääty on lähes tiessä kiinni. Aitta on asuinrakennuksesta pohjoiseen puutarhan laskevalla osalla. Aitan pääjulkisivu sisäänkäynteineen on Ison-Pennon tielle. Liiteri on asuinrakennuksesta etelään pihan laskevalla osalla aivan mäen alla.

Historia

Lähteenmäki on entinen Lähteen torppa ja itsellinen tila 1920-luvun vaihteessa. Tilaa asui käsityöläinen, Kuhmalahdella tunnettu kelloseppä ja soitinrakentaja Oskari Lähde (1863-1941). Lähteen perhe asui taloa 1900-luvun vaihteessa. Asuinrakennus oli tuolloin Ison-Pennon tien, eli Tampereen maantien varressa, hyvällä kauppapaikalla. Navetta on sijainnut muistiedon mukaan tien suuntaisesti torpan eteläpuolella. Aitta on voinut sijaita asuinrakennuksen suhteen alempana mäen juurella tai lähellä rakenusta mäen laella. Nykyinen aitan sijainti tontilla ei ole luonteva.

Ympäristö

Piha-alue rajautuu Ison-Pennon tiehen idässä. Piha on mäen etelään ja pohjoiseen laskevalla osalla- Piha-alue on nurmella. Asuinrakennus sijaitsee mäen laella. Puutarhassa on muutama omenapuu ja koristepensaita.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Vanha torpan paikka rakennuksineen on säilynyt kohtalaisesti . Asuinrakennusta on jatkettu ja aittaa on mahdollisesti siirretty tontilla. Muut piharakennukset ovat uusia. Asutushistoria: Aitta ja asuinrakennuksen paikka vanhan maantien varressa kertovat vielä 1900-luvun vaihteen itsellisten ja käsityöläisten asuinalueesta mäellä Ison-Pennon tien varressa.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet:
Asuinrakennuksen vanhan osa ja torpan asema tien varressa sekä vanha ruoka- ja vaateaitta. Toimenpidesuosituksia: Rakennuksen itäpään kapeaa runko-osaa tai pohjoissivun aukotusta ei saa muuttaa ja laajentaa. Aitta tulee säilyttää pihapiirissä tielle näkyvällä paikalla. Aitta ja sen perinteinen asu kertoo vielä vanhasta asuinpaikasta.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-32 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	126
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-35
Osoite	Pohjantie 722	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	kokoontuminen	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	itsellinen	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	2

Kuvaus

Tontilla on vanha koulurakennus, piharakennus, vaja ja matonpesupaikka altaineen. Vanha kansakoulu piharakennuksineen sijaitsee maantien 325 pohjoispuolella. Pihatie koululle tulee suoraan maantieltä kevyenliikenteen väylän läpi. Koulurakennuksen pääty on maantielle. Pääsisäänkäynnit ja -julkisivu ovat länsisivulla. Koulun länteen avautuvalla piha (liikennöinti ja pysäköinti) on sorapintainen ja laaja. Pihan pohjoislaidalla on pitkä piharakennus. Koulu, piharakennus ja vaja rajaavat pihan idästä ja pohjoisesta.

Historia

1940-luvulla rakennetun kansakoulun ympäristö oli entinen Mylläri Mäkisen asuinpaikka 1900-luvun alussa. Mylläri Juho Mäkinen piti pientä kauppaa (nuuskakauppa) ja myllyä. 1900-luvun vaihteessa paikalla oli kylän tuulimylly (mamsellimylly). Mylly rakennettiin vuonna 1872, rakentaja oli Kuhmalahtelainen mylläri, myllyjen rakentajana tunnettu Erik Lindroos.

Kansakoulurakennus on suunniteltu 1920-luvun koulujen tyyppiirustusten mukaan. Uuden koulun suunnitelmat aloitettiin jo 1920-luvulla. Tontti uutta koulua varten saatiin ostettua vuonna 1938 ja koulun piirustukset hyväksyttiin vuonna 1939, mutta rakentaminen aloitettiin vasta vuonna 1941. Koulun tarvitsema piharakennus rakennettiin samaan aikaan. Sotavuodet hidastutti rakentamista. Koulu otettiin käyttöön vasta vuonna 1947.

Kansakoulu lopetti toimintansa paikalla vuonna 1975. Koulu on nyt kylätalana, kerho- ja monitoimitilana.

Ympäristö

Pihan länsilaidalla kasvaa sekametsätyyppistä puustoa ja osin vesakkoa. Koulun itäpuolella on laaja nurmettu piha-alue, jolla on mm. Skeittiramppi ja urheilukenttä. Pihalla kasvaa yksittäispuina koivuja ja leppiä. Koulun länsipuolen liikennöintipiha on karkearakeista soraa. Pihan pohjoislaidalla on laatoitettu matonpesupaikka altaineen. Nurmetulla pihaosalla kasvaa yksittäisiä lehtipuita.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu**Kirjalliset lähteet**

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden

seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;
Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	sivistyshistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	rakennusperinteinen: Kansakoulu- ja piharakennus muodostavat perinteisen 1900-luvun maaseudun koulun pihapiirin. Miljöö on hyvin kertova, sillä koulun, pihan ja piharakennuksen toiminnallinen yhteys on luettavissa. Koulun länsipuolen avoin ja perinteinen koulun piha on muodoltaan säilynyt hyvin. Pihan pinta on uusittu karkeasta sorasta rakennusjankohdan perinteistä poiketen. Sivistyshistoria: Koulu ja sen ympäristö kertovat 1900-luvun kansakoulun perinteistä, toiminnasta ja kansakoulujen rakentamisen mallista. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Koulu sijaitsee pääty maantielle 325 tasaisessa maastossa ja suoralla tieosuudella. Rakennus näkyy hyvin kaukonäkymissä etelästä, mutta avoimen piha-alueen vuoksi myös idästä ja lännestä lähestyttäessä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päässyt inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (2) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Koulun pihan ja rakennusten muodostama perinteinen koulumiljöö. Pitkä koulurakennus ja piharakennus rajaavat pihan .
Toimenpidesuosituksia: Koulu ja piharakennus tulee säilyttää asemansa mukaisena yhtenäisenä miljöönä. Piharakennusta ei saa purkaa. Pihan länsilaidalla tulee raivata vesakkoa ja säästää vanhimpia yksittäispuita koivuja ja mäntyjä. Koulun eteläpäädyssä olevat yksittäispuut, suuret kuuset tulee säästää koulun maamerkkeinä maisemassa.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-402-1-35 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija Minna Halonen 8.9.2006

Tallentaja Minna Halonen 16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	135
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-30
Osoite	Salokankaantie 72	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	2
		Inventoitu	2

Kuvaus

Mäntysaloon kuuluvat asuinrakennus ja piharakennus. Tila on Salokankaantien eteläpäässä nousevalla mäellä. Asuinrakennus on syvärunkoinen ja korkea (1.5 kerroksinen) rungotaan. Vintillä on asuinhuoneet. Rakennuksen kuisti on korotettu. Rakennuksen vuoraus on pystylaudasta ja se on peiterimoitettu. Päädyissä on limilautaa. Ulkoasu on uusittu koristelliseksi ja vuoraus on maalattu vaalean punaiseksi. Nurkka- ja kehyslaudat ovat valkoiset. Räystäänaluset on laudoitettu umpeen. Vanhan runko-osan kivijalkaa on korjattu betonikuorella.

Piharakennuksessa on ollut navetta (länsipäässä) ja mahdollisesti verstaas. Rakennus on pitkä ja matala. Vuoraus on peiterimoitettua pystylautaa ja se on maalattu punamultamaalilla. Nurkka- ja kehyslaudat ovat valkoiset. Kate on aaltopellistä ja maalaamaton.

Historia

Mäntysalo on vanha "Salokangas" nimellä tunnettu tila, jossa asui todennäköisesti puuseppä Juho Salokangas aina 1940-luvun lopulle.

Asuinrakennuksessa on todennäköisesti osin hirsirunko (vanha rakennus) ja perustuksena on osin luonnonkivijalka. Aukotus runko-osassa (ensimmäinen kerros) viittaa nykyistä vanhempaan rakennustapaan, mahdollisesti 1900-luvun alkupuolelle. Mäntysalo on vanha tilapaikka.

Rakennusta on korotettu ja jatkettu eteläsivulla kuistilaajennuksella. Aukotusta on uusittu ja muutettu erityisesti itäpäädyssä. Rakennusta on lisäeristetty (ikkunat syvällä) ja vuoraus sekä kaikki nurkka- ja kehyslaudat on uusittu (uusi malli). Kate on uusittu, samoin katon malli.

Piharakennuksen länsipäässä on vanha navetta. Piharakennus rakennettiin todennäköisesti 1930-40-luvulla.

Piharakennuksen itäpäähän on uusittu autotalli ja verstaas osa.

Ympäristö

Pihatie nousee Salokankaantieltä mäelle. Tie on hiekkapintainen. Rakennuksia ympäröi metsämaa. Piha-alueella on nähtävissä vanhoja pihapuita. Asuinrakennuksen eteläpuolella on kaksi vanhaa tammea. Rakennuksen itäisivulla on vanhan kasvimaan ja puutarhan paikka. Puutarhan kasveja (omenapuita ja marjapensaita) on peittynyt osin heinikkoon.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Asuinrakennusta on merkittävästi muutettu. Rakennusta on laajennettu uudella ja korkealla kuistiosalla. Aukotusta ja puitemallia on uusittu. Tilajäsennys on todennäköisesti muutettu alkupeäisestä pohjasta poikkeavaksi. Ulkoasun vuoraus ja ulkoväri poikkeavat perinteisistä malleista. Ulkoasun rakennustyylillä on hämmentävä, eikä rakennukseen tehdyt muutokset ole selkeästi luttavissa. Piharakennus on kohtalaisesti säilynyt 1930-40-luvun rakennustavan mukaisena jakertovana.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Kohteet on esitelty vain kiinteistölomakkeella. Toimenpidesuosituksien lisäeristys ja umpeen laudoitetut räystäänalukset sekä kivijalan betonointi keräävät rakenteisiin kosteutta. Näissä tulee lisätä ilman vaihtumista, korjata rakenteita ja materiaaleja, jotta vältetään kosteusvaurioita. Vuoraus tulee lähelle maan pintaa joten kivijalkaa lähellä oleva kasvillisuus tulee niittää pois kosteutta keräämästä. Vuorauksen alimmat laudat ovat kärsineet kosteusvaurioista puutteellisen sadeveden ohjauksen vuoksi erityisesti eteläsivulla. Sadevesien ohjaus syöksytörvistä rakennuksen nurkalle aiheuttaa lisää kosteusvaurioita. Piharakennusta tulee korjata mikäli mahdollista säilyneen ulkoasun ja rakennusperinteiden mukaisesti. Rakennuksen kunto on kohtalainen. Navettapäin aukotus ja vuoraus tulsi korjata. Sadevesien ohjaus on puutteellinen.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-30 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

8.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	142
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-8-0
Osoite	Ison-Pennontie 4	Alue	0
Aluetyyppi	kirkonkylä	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	torppa	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Oksalaan kuuluu asuinrakennus, talli ja navetta, saunamökki, maakellari ka uusi grillikatos. Asuinrakennuksen sisäänkäynnille tulee pihakäytävä Ison-Pennontieltä. Tieltä on portti pihalle. Kaivo on tontin eteläkulmassa tien lähellä. Pellot sijaitsevat lammashaan länsipuolella (eri rekisteri nro kuin kiinteistöllä).

Maakellari sijaitsee kummulla navetan ja saunan välissä. Kellarissa on betoniseinät, harjakatto, päädyssä pystylautaa. Kate on huopaa kolmiorimoilla ja ovi on vaakapaneloitu. Kellariaukon sivut on kivetty.

Asuinrakennus sijaitsee maantien läheisyydessä pihan pohjoislaidalla. Navetta sijaitseen pihan etelälaidalla ja sille on oma ajotie Ison-Pennon tieltä. Pihan länsilaidalla sijaitsevat sauna ja grillikatos. Asuinrakennuksen edustalla on etelään avautuva puutarha ja omenapuita.

Historia

Oksala on vanha torppa (Ala-Knaapin torppa). 1900-luvun vaihteessa torppaa asui David Ahonen suntio ja vaimo Miina Ahonen. Itselleiseksi torppa tuli 1920-luvun vaihteessa. Tila sai viljelymaata lisää etelämpänä olevalta Kolarin torpalta.

Maakellari rakennettiin todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella ja sitä on korjattu myöhemmin. Kate on uusittu , tehty betonivalu ja laudoitusta päätyyn.

Uusi navetta rakennettiin todennäköisesti vanhan navetan paikalle pihan eteläosalle. Tilan pellot olivat pihasta länteen nykyisen lammashaan jatkeena, kuten nytkin.

Omenatarha on istutettu mahdollisesti 1930-luvun lopulla. Puutarha marjapensaineen on sijainnut asuinrakennuksen ja saunan välisellä alueella sekä asuinrakennuksen eteläpuolella 1930-luvulta eteenpäin. Asuinrakennukselta vie polku navetalle. Käytävä sisäänkäynnille on tullut Ison-Pennon tieltä 1930-luvun lopulla rakennetun asuinrakennuksen edustalle rakennusajasta alkaen. Pihatie navetalle ja tallille Iosn-Pennon tieltä on varattu maatyökoneille ja autoille.

Ympäristö

Oksala sijaitsee vanhan ja uuden maantien risteyksessä. Navetan takana on lammashaka. Kuusirivi erottaa maantien ja asuinrakennuksen tontin pohjoisrajalla. Asuinrakennuksen eteläpuolella on puutarha. Pihasaunan ympäristö grillikatoksineen on nurmella ja hoidettu

omakotipihan tapaan.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Brita Ahonen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Oksalan rakennukset edustavat sotaa edeltäneen ajan 1930-luvun pientilan miljöötä ja rakentamisen tapaa, mikä näkyy asuinrakennuksen ja navetan, puutarhan sekä saunan asemassa tontilla. Uudempi navetta kertoo muutoksista tilalla 1960-luvun jälkeen. Asutushistoria: Oksala on vanha torpan paikka ja se kertoo kylän keskustan asuttamisesta Tampereen maantien varteen sekä pientilan historian muutoksineen 1900-luvulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1930-luvulle tyypillinen asuin- ja maatilamiljöö rakennuksineen teiden risteyksessä. Suositukset: Rakennusten, puutarhan, pihapolkujen ja käytävien sekä tonttia rajaavan kuusirivin asema tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-8-0 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	138
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-3-62
Osoite	Peltolantie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Peltolan rakennusryhmä sijaitsee laajojen peltoaukeiden eteläpäässä. Tilatie lähtee maantieltä 325 etelään. Pihapiirissä on vanha asuinrakennus, navetta, aitta (liiterinä), sauna ja uusi aittamökki. Asuinrakennuksen pääjulkisivu on pohjoiseen pelloille päin. Rakennuksen itäpuolella on navetta, eteläpuolella liiteri ja sauna. Saunan läheisyydessä on kaivo.

Historia

Peltola 2 rekisterinumero 3 sijaitsi 1900-luvun vaihteessa Ison Pennon kyläkeskustassa lähinnä kirkkoa ja Ali- ja Yli-Kukon itäpuolella. Peltolan oli rekisteri nro 6 vielä 1800-luvun lopulla. Taloon kuului historiallisten karttojen mukaan 1900-luvun vaihteessa ainakin kaksi pitkää asuinrakennusta, jotka rajasivat niiden väliin jäävää piha-aluetta. Toinen rakennuksista sijaitsi aivan kylätien ja maantien reunassa tien suuntaisesti ja toinen pääty tielle (pääjulkisivu kirkollepäin). Kestikievarien paikat 1800-luvulta 1900-luvun lukuun vaihtelivat, mutta Isonpennon Peltola on ollut jossain vaiheessa kestikievarina, joko kirkonkylässä tai muutettuaan nykyiselle paikalle.

Historiatietojen perusteella Ison Pennon Peltolan talo rakennettiin todennäköisesti 1800-luvun puolivälissä. Vanhan 1900-luvun vaihteessa otetun valokuvan mukaan Peltolan päärakennus oli aumakattoinen ja talonpoikaisempireä tyyliltään. Rakennus oli 1900-luvun vaihteessa vuoraamaton. Siinä oli kuusiruutuiset ikkunat ja ylinnä kapeat haukkaikkunat sivuilla ja päädyissä. Päärakennuksessa toimi historiatietojen mukaan Kuhmalahden ensimmäinen kansakoulu 1880-luvulla (aloitti vuonna 1883). Peltolan päärakennus ja mahdollisesti muita tilarakennuksia siirrettiin vuonna 1908 tai pian sen jälkeen Isonjaon tarkistustoimituksen mukaan nykyiselle paikalleen. Peltolan muuttaessa vanhan asuinrakennuksen hirsirunko käytettiin hyväksi uutta päärakennusta tehtäessä 1910-luvulla. Toinen Peltolan asuinrakennuksista saattoi jäädä Ison-Pennon kylätien varteen ja se oli mahdollisesti ns. Vuorisen kaupparakennuksena 1900-luvun alussa. Nykyinen Peltola 2 tila on historiallisissa kartoissa paikan Koivisto kohdalla. Peltiseppä Eino Ahosen 1900-luvun vaihteen kylästä laatiman piirustuksen mukaan Koivisto nimistä paikkaa asutti vuosisadan vaihteessa Koivisto Ville ja Tilta torpassaan. Peltola 2 tunnettiin kuitenkin 1900-luvun puolivälissä asukkaiden Somiska nimen mukaan.

Peltolan vanha navetta rakennus oli 1930-luvun pitäjänkartan mukaan poikittain päärakennukseen nähden ja päärakennuksen itäpuolella lähellä nykyistä navetan paikkaa.

Ympäristö

Pihatie kulkee avoimena peltoaukeiden läpi. Pihatien varressa lähellä asuinrakennusta on vanhoja yksittäispuita, vaahteroita, koivuja ja kuusia. Asuinrakennuksen pohjoispuolella ja näyttävän pääsisäänkäynnin edustalla on koristepuutarha. Rakennuksen länsipäässä ja eteläpuolella on ns. Hyötypuutarha ja kasvimaa. Piha-alue on laajalti nurmella.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Peltolan rakennukset ja pihapiiri kertovat tilan 1900-luvun alkupuolen tilamiljööstä. Päärakennus on säilynyt parhaiten ja asemansa mukaisesti. Navetta on uudempi rakennus. Asutushistoria: Peltola 2 on isonjäön järjestelyn vuosina 1902-08 muodotunut tila. Peltolan rakennukset ryhmiteltiin nykyiselle paikalle peltoaukeiden taakse ja metsän reunassa nousevalla mäelle pääosin 1900-luvun alkupuolella. Peltolan päärakennus kertoo myös Isonpennon kylässä tehdystä isonjaon järjestelystä ja sen myötä hajonnesta vanhasta kylämallista (rivikylä).

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Päärakennuksen asema mäellä ja tilatien eteläpäässä. Puutarha päärakennuksen ympärillä. Juhlasisäänkäynti ja kuisti pohjoiseen peltojen suuntaan. Suositukset: Päärakennuksen asema tulee säilyttää nykyisen piharakenteen mukaisesti. Päärakennuksen läheisyyteen ei tule rakentaa uudisrakennuksia jotka kilpailevat sen aseman ja luonteen kanssa. Päärakennuksen edustalle ei saa rakentaa siten, että kaukonäkyvät pääjulkisivulle estyvät. Päärakennuksen pohjoispuolella on perinteisesti säilytettävä koristepuutarha ja eteläpuolella hyötypuutarha.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-3-62 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija	Minna Halonen	8.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	128
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-71
Osoite	Pappilantie 1	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Kiinteistöllä on seurakuntatalo ja kotiseutumuseo rakennuksineen. Kirkkotieltä pohjoiseen kääntyvän pihatien varressa on seurakuntatalo, jonka sivuitse tie jatkuu piha-alueen liikennöintiosaan ja parkkialueelle. Seurakuntatalon länsipuolella on puutarha, kotiseutuyhdistyksen pakarirakennus ja viljamakasiini. Nämä rakennukset muodostavat kiinteän ryhmän. Liikennöintiosalla pihaa, sen itälaidalla, on liiteri ja pohjoislaidalla von anha sauna. Pihan länsilaidalla voi erottaa kivijalan kiviä osin maahan painuneina. Rakennusten ryhmä on osa Ala-Knaapin vanhaa kantatilaa. Ala-Knaapin 1920-luvulla rakennetusta päärakennuksesta on uusittu 1970-luvulla seurakuntatalo.

Historia

Kiinteistöllä oleva rakennusten ryhmä sijaitsee Ala-Knaapin vanhan tilan paikalla. Käytössä ovat Ala-Knaapin asuin- ja pakarirakennus, kiinteistölle siirretty viljamakasiini (lainajvästö), sauna ja liiteri. Ala-Knaapin riihi/kuivuri pohjoisempana ei kuulu enää kiinteistöön.

Ala-Knaapi oli Ison-Pennon vanha kantatalo, joka halottiin Knaapin talosta (Yli- ja Ala-Knaapiksi) vuonna 1753. 1800-luvun lopulla Ala-Knaapin taloon ja pihapiiriin kuuluivat vanha asuinrakennus, pytinki, pakari ja sauna, talli ja navetta, pienempi navetta ja lukuisia piharakennuksia. Ala-Knaapin pihan läpi kulki polku pohjoiseen Karhuojan suuntaan. Polun varressa oli Ala-Knaapin riihi lähellä nykyistä riihen/kuivurin paikkaa. Pytinki sijaitsi lähempänä Kirkkotien mutkaa, nykyisen piha-alueen etelälaidalla. Asuinrakennuksen pääjulkisivu oli kylätielle, silloiselle Tampereen maantielle. Pytingin ja vanhan asuinrakennuksen väliin jäi suojainen piha-alue, nykyisen pihan ja puutarhan kohdalle. Asuinrakennusten pohjoispuolella oli piharakennusten ja navetoiden rajaama karjapiha. Tulipalo tuhosi Ala-Knaapin asuin ja piharakennuksia 1910-luvun lopulla. Vanha asuinrakennus paloi ja tilalle rakennettiin nykyinen asuinrakennus vuonna 1919. Uusi navetta, talli, sikala ja karjakeittiö rakennettiin vuonna 1921. Navetta on purettu ja kivijalan jäänteitä on edelleen nähtävissä pihan länsilaidalla. 1800-luvun lopun aikaisen pikkunavetan paikalla on nyt pihasauna, joka rakennettiin todennäköisesti myös palon jälkeen 1920-luvulla. Nykyinen pakari rakennettiin 1930-luvulla.

Liiteri on rakennettu pihan itälaidalle 1900-luvun puolivälissä tai jo aiemmin. Liiteri on rankorakenteinen (pystylautaa), nurkkakivilla ja maalattu punamultamaalilla.

1950-luvulla Ala-Knaapin piha-alueen eteläpuolella oli puutarha (omenapuita) ja kasvimaata. Nykyisellä sisäpihalla oli luonnonnurmi ja polku pihan yli asuinrakennukselta pakarille. Navetan ja liiterin sekä saunan piha-alueelta erotti päärakennuksesta pensasaita. Pihan länsirajalle oli istutettu 1940-50-luvulla kuuksia. Pitkän asuinrakennuksen pohjoispäädyssä oli pulpettikattoinen umpikuisti. Navetan eteläpäässä oli poikkipääty.

Ala-Knaapi oli maatilana 1960-luvulle. Tila ostettiin Kuhmalahden seurakunnalle, joka kuuluu nyt Kangasalan seurakuntaan. Kotiseutuyhdistys vuokrasi pakarin museokäyttöön vuonna 1972. Ala-Knaapin asuinrakennusta laajennettiin pohjoispäähän vuonna 1972 (seurakuntasali). Viljamakasiini (lainajyvästö) siirrettiin tontille vuonna 1980 nykyiselle paikalleen. Seurakuntatalon omistaa Kuhmalahden seurakunta, joka nykyään kuuluu Kangasalan seurakuntaan. Kuhmalahden kotiseutuyhdistys on vuokrannut Ala-Knaapin entisen pakarirakennuksen museokäyttöön. Pihasauna ei ole enää aktiivikäytössä.

Ympäristö

Pihatien itäpuolella on nouseva rinne, joka on kivetty Yli-Knaapin suuntaan pengertäen ja väliin kiviaidan tapaan. Kivaita on Yli- ja Alaknaapin rajalla. Pihatie päättyy laajaan avoimeen luonnonnurmiin ja hiekkapintaiseen kenttään (liikennöinti ja pysäköinti). Kentän pohjoislaidalla, saunan takana, on heinikkoa ja vanhoja marjapensaita. Saunan takaa avautuu kaukonäkymä Karhuojan suuntaan pohjoiseen. Saunan takaa näkyy myös entinen Ala-Knaapin riipi ja kuivuri. Liikennöintipihaan länsilaidalla on pensaikkoraaja-aidan tapaan ja viljamakasiinin vierestä yhteys Knaapin tielle. Seurakuntatalon, pakarin ja makasiinin välissä on puutarha, jossa on vanhoja yksittäispuita mm. tammi ja vaahteroita sekä sembramäntyjä pakarin lähellä. Piha-alue on nurmella. Pihan etelälaidalla on kaivon paikka. Pihan etelälaidalla on pensasaitaa ja koristepensaita mm. sireeniä ja orapihlajaa. Pakarin ja makasiinin takana Knaapin tien reunassa (tien suuntaisesti) on pitkä korkeiden kuusien rivi.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Arja Marttala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

monipuolinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Seurakuntatalo, pakari piha puineen muodostavat kohtalaisesti säilyneen perinteisen 1920-luvun maatalon pihapiirin. Tilan navetta on purettu ja pihaan on siirretty viljamakasiini muualta museokäyttöön. Kasvimaata ja pihojen jäsenyys pensasaidoin ei ole säilynyt. Pihapiirissä ei ole säilynyt rakennuksia Ala-Knaapin kantatalon 1700-1800-luvulla muotoutuneesta tilasta.

Monipuolinen: Vanha asuinrakennus ja seurakuntatalo edustavat kylän 1920-luvun asutusta ja asumisen muotoa. Päärakennuksen ja pakarin perinteinen muoto ja asu kertovat 1920-luvulla syntyneestä pihapiiristä ja tilan sekä myöhemmin seurakunnan sekä kotiseutuyhdistyksen toiminnallisista yhteyksistä kylään.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: vanhan asuinrakennuksen ja pakarin muodostma pihamiljö. Toimenpidesuosituksia: Vanhan maatilan päärakennuksen asemaa ja näkyvyyttä kylätieltä etelästä tulee korostaa siten, että näkymiä Kirkkotieltä päärakennukselle ja sen pihaan avataan eteläsivun aitoja ja pensaita leikkaamalla sekä karsimalla nuoria puita. Päärakennuksella voisi olla maisemallisesti keskeisempi asema ja sen asemaa voi korostaa lisäämällä näkyvyyttä. Päärakennuksen ja pakarin välissä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Vanhat puut kertovat Ala-Knaapin kantatalon paikan ja päärakennuksen iän. Autoille ja liikennöintiin varattua piha-aluetta voidaan jäsentää ja erottaa se puutarhasta perinteisesti esim. Pensasistutuksin. Liikennöintiosa saa olla hiekkapintainen. Pihan jäsentäminen korostaa myös museomakasiinin asemaa ja luonnetta pihapiirissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-71 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	121
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-156
Osoite	Kirkkotie 13	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyp		Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyp	tontti	Rak lkm	3
		Inventoitu	3

Kuvaus

Tiikinkulma sijaitsee Kirkkotien itäpäässä ja kylätien eteläpuolella. Asuinrakennus on kylätien portti ja kiinteistö sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla. Kiinteistöön kuuluvat vanha asuinrakennus kylätien varressa, liiteri ja sauna. Sauna sijaitsee tontin kaakkoiskulmassa. Piharakennus sijaitsee tontin länsilaidalla. Tiikinkulman jälkeen kylätie jatkuu itään kirkolle ja länteen kohti Kivisalmientietä. Tiikinkulma rakennuksineen ja pihoineen näkyy hyvin kirkolle sekä maantielle 325 peltoaukeiden yli. Tiikinkulmalta on kaukonäkymä kirkolle ja sen ympäristöön.

Historia

Tiikinkulman rakennukset kuuluivat Yli-Knaapin kiinteistöön ja tulivat sille todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella isonjaon järjestely- ja täydennystoimituksen yhteydessä (1902-1908), tai pian sen jälkeen. Kirkonkylän ahdas kylärykelmä rakennuksineen ja sen sekava monipalstainen jako hajoitettiin siten, että Yli-Knaapin itäpuolella olevat Seppälä, Ala-Kanila, Ala- ja yli-Kukko ja Yli-Knaapin riihi sekä riihiladot joutuivat muuttamaan kokonaisuudessaan pois kyläkeskustasta. Tiikinkulman paikalla oli 1900-luvun alussa todennäköisesti Kukon sauna- ja kotarakennus tai Peltolan talousrakennus. Paikalle rakennettiin 1910-20-luvulla nykyinen leipomo- ja asuinrakennus. Historiakirjoissa kerrotaan paikalla olleen 1920-luvulla Järvisen leipomo. Sauna rakennettiin nykyiselle paikalle samaan aikaan. Piharakennus tehtiin pihapiiriin 1930-luvulla.

Ympäristö

Tiikinkulman eteläpuolella ja itäpuolella on peltoaukea ja etelässä Kangasala-Kuhmalahti maantie 325. Kiinteistön länsipuolella on Yli-Knaapin uudisrakennus (omakotitalo ja konetalli). Tontti on pieni. Asuinrakennus, liiteri ja sauna rajaavat tontin ja niiden keskelle jää pihan puutarha ja kasvimaa. Kylätien puolella on kapea kaistale nurmea ja asuinrakennuksen itäpäässä pellon reunassa koristepensaita (mm. Sireenejä).

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;

Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Jaakko Järvinen ja Anja Mutanen

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

monipuolinen

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

maisemallisesti keskeinen sijainti

Perustelu

Rakennusperinteinen: Vanha leipomo/asuinrakennus ja piharakennukset ovat perinteinen kylätien varren asutus- ja kauppapaikka. Rakennusten hyvin säilynyt perinteinen muoto ja asu kertovat pihapiirin sekä kaupan iän, mutta myös niiden toiminnallisista yhteyksistä kylään. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Leipomon pihapiirin rakennukset korostuvat, sillä ne sijaitsevat ainoana vanhoina kylärakennuksina Kirkkotien itäpäässä kylätien porttina. Leipomon miljöö ja vanhan kylätien linja kertovat vielä hyvin Isonpennon kylän ja kantatalojen paikasta. Leipomo ja piharakennukset näkyvät hyvin kylätietä kirkolta idästä lähestyttäessä ja etelästä maantieltä 325, Kuhmalahdentieltä, peltojen yli.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Rakennusten asema pihapiirissä, rakennusten toiminnallinen yhteys ja yhteys kylätielle. Toimenpidesuosituksien mukaan: Rakennukset tulee säilyttää nykyisen runkomuodon ja aseman mukaisina pihapiirissä. Leipomoa ei saa laajentaa tai korottaa. Leipomon läheisyyteen ei tule rakentaa siten, että leipomon pihapiiri ja rakennukset peittyvät kaukonäkymissä. Leipomon läheisyyteen rakennettaessa tulee huomioida sen perinteinen muoto, korkeus ja materiaalit, joiden tulee olla mallina uudisrakennuksille.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-402-1-156 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Isopento	Kiinteistö id	119
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-402-1-156
Osoite	Kirkkotie 16	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	5

Kuvaus

Yli-Knaapin tila sijaitsee vanhan Isonpennon kylätien Kirkkotien molemmin puolin vanhassa kyläkeskustassa. Kylätien eteläpuolella sijaitsee Yli-Knaapin keltatiilinen asuinrakennus ja konetalli. Tien pohjoispuolella on vanha pytinkirakennus sekä talousrakennukset. Vanha pytinki näkyy kylätielle. Pytingille vievä pihakäytävä on perinteisen aseman mukainen (yhteys kylätieltä). Pihatie Kirkkotieltä vie pohjoiseen navetalle ja kuivurille jatkuen peltojen suuntaan. Yli-Knaapin uusi keltatiilinen päärakennus näkyy hyvin kylää halkovalle maantielle 325. Yli-Knaapin tilaan kuuluvat uusi asuinrakennus, auto-/konetalli, vanha päärakennus pytinki, navetta, kaksi vanhaa jalka-aittaa, liiteri ja kuivuri. Vanha kuivuri navetan takana ja AIV-torni eivät ole enää käytössä.

Tila rajautuu lännessä entiseen Ala-Knaapin tilaan, nykyisen seurakuntatalon pihaan, ja idässä Yli-Knaapin peltoaukeaan. Pohjoisessa tila rajautuu peltoineen ja metsineen todennäköisesti Längelmäveden lahteen.

Historia

Knaapin tila mainitaan maakirjoissa 1540-luvulta alkaen isäntien Lauri Hettu ja Olavi Soini mukaan. Taloja oli tuolloin kaksi, jotka yhdistettiin vuonna 1630. 1600-luvulla tilalla oli talonpoikais ratsumies tai huovi, mihin viittaa nimi Knaapi. Vuodesta 1604 talosta suoritettiin ratsupalvelusta. Längelmäveden ollessa nykyistä korkeammalla ennen 1600-lukua rantaviiva kulki Yli-Knaapin vanhalta pytingilta alkavan laskun kohdalla. Nykyisen Yli-Knaapin kohdalla olleet Isonpennon kantatalot sijoittuivat tälle ranta-alueelle rivikylän tapaan peräkkäin. Iharin uoman puhjettua vuonna 1604 Längelmäveden korkeus laski siten, että Yli-Knaapin silloisen jakamattoman Knaapin talon pohjoispuolelle muodostui vesijättöä ja rantaniittyä. Knaapin talo oli autiona vuosina 1634-43. Talo halottiin vuonna 1753 Yli- ja Ala-Knaapiksi.

Knaapin tilan halkomisen jälkeen isojakotoimitus vuodelta 1763 (isojakokartta vuodelta 1763) ei vaikuttanut kylän talojen lohkoihin. Tontit olivat vierivieressä ja talot sijaitsivat rivissä kapeilla lohkoilla muodostaen eri tyyppisiä pihvoja. Talojen takana avautuivat rantaa kohti peltoaukeat. Edes tulipalovaara ei saanut taloja muuttamaan kyläpaikalta, kuin vasta isonjaon järjestelyssä 1900-luvun alussa. Jakoa hidasti myös riidat lohkojen jakamisesta ja asujaimistojen siirtämisestä toisaalle kylään. Nykyinen Yli-Knaapin tila, vanhan kylän paikka, on muodostunut 1900-luvun alussa isonjaon järjestely- ja täydennystoimituksen yhteydessä (1902-1908). Kirkonkylän ahdas kylärykelmä rakennuksineen ja sen sekava

monipalstainen jako hajoitettiin siten, että Yli-Knaapin itäpuolella olevat Seppälä, Ala-Kanila, Ala- ja yli-Kukko, Peltola ja Yli-Knaapin riihi sekä riihiladot joutuivat muuttamaan kokonaisuudessaan pois kyläkeskustasta. Ala-Knaapi ja Yli-Knaapi jäivät kyläkeskustaan. Yli-Knaapin tila on ollut nykyisellä suvulla 1890-luvulta.

1900-luvun vaihteessa Ylä-Knaapin tila sijaitsi rakennuksineen vanhan rivikylän mallin mukaisesti. Rakennukset olivat saaneet paikkansa pääosin 1700-luvulla maantien ja kylän raitin varteen. Tilan pellot olivat rakennuksien pohjoispuolella Karhuojan suuntaan. Rantaan päin mentäessä pellon itäreunalla olivat lutti, aitta ja riihi. Kylätien läheisyydessä oli ensin Ylä-Knaapin karjapiha ja sen takana aidalla erotettuna miespiha. Kylätien eteläpuolella oli Yli-Knaapin kuten muidenkin Isonpennon kantatalojen kota ja saunarakennukset. Yli-Knaapin kohdalla kylätien mutkassa oli ensin ns. punainen aitta ja veräjä, joka sulki kylätien. Kylätietä reunusti pisteaidat. Pian punaisen aitan jälkeen mutkasta nousi polku Yli-Knaapin karjapihalle, kotapakarin ja pienen navetan päätyjen välistä. Karjapihan rakennuksia olivat: kotapakari tien suuntaisesti (sulki pihan tielle), vinttikaivo pakarin itäpäässä, pieni navetta sikolätti ja lato piharivinä karjapihan länsisivulla. Karjapihan itäisivulla oli iso navetta sekä talli. Ison navetan ja kotapakarin päätyjen välistä oli yhteys kylätielle, kapea sola ja portti tielle. Tätä käytti todennäköisesti myös karja. Karjan metsälaitumia oli Harhalan ja Mustikan torpan suunnalla sekä myöhemmin 1900-luvulla Karhuojan takana Vanhakylässä. Yli-Knaapin Navetan ylinen oli kylätielle. Miespihalla itäisivulla oli tilan vanhin asuinrakennus (entinen savupirtti), joka oli rakennettu todennäköisesti jo 1600-luvun lopulla tai 1700-luvun alussa. Rakennuksen kuisti avautui miespihalle, kuistin jatkeena oli porstua ja porstuan peräkamari. Pohjoispäädyssä oli tupa ja eteläpäädyssä kaksi kamaria. Vanhan asuinrakennuksen pohjoispuolella oli ratasliiteri. Uusi päärakennus, keltainen Pytinki rakennettiin vuonna 1759 miespihan pohjoislaidalle. Miespihan itälaidalla oli aitta ja maituhuone.

Yli-Knaapin torppia olivat 1800-luvun alkupuolella mm. Mustikka ja Harhala. Myös vanha Keto Kallen torppa, nykyinen Ketola Lehtitien alkupäässä, oli Yli-Knaapin torppa.

Karjan polku 1900-luvun alkupuolella kulki Yli-Knaapin alariihen ja peltojen kautta pohjoiseen Karhuojan yli (silta Hakkurin torpan kohdalla) ns. Vanhakylään metsälaitumille. Toinen vanhempi karjapolku johti kylätietä kirkon länsipuolitse ja etelään kohti Mustikan torppaa ja metsälaitumia. Yli-Knaapin pihaa rajasi 1900-luvun vaihteessa kylän raitilla pisteaidat ja vanhat rakennukset.

Kylän kantatalojen muutto tapahtui isonjaon tarkistustoimituksen myötä 1900-luvun alussa vuosien kuluessa siten, että Yli-knaapin tila laajeni itään paikalla olleiden vanhojen kantatalojen kohdalle.

Vanhan kyläkeskustan kantataloja rakennuksineen siirrettiin raitin varresta ja Yli-Knaapin ympäriltä. Kantatalojen sauna ja kotarakennukset kylätien eteläpuolelta purettiin tai siirrettiin.

1930-luvun lopulla pystyi vielä erottamaan Yli-Knaapin vanhan mies- ja karjapihan paikan. Pieni navetta, sikolätti, lato ja liiteri sensijaan oli siirretty pois karjapihalta. Kylätielle, joka oli Tampereen maantie, näkyi erityisesti vanhan asuinrakennuksen pääty. Tien varressa oli kotapakari, piha-aita ja portti entiselle. Karjapihan paikka oli muuttunut, sillä uusi tiilinavetta rakennettiin vuonna 1912 pytingistä itään. Pytinkirakennuksen pääjulkisivu näkyi tielle lähinnä maantien mutkassa, Ylä-knaapin vanhan portin kohdalla. Punainen aitta ja veräjä kylätien eteläpuolella oli purettu tai siirretty paikalta jo 1930-luvulla. Tilan vanha hirsinavetta oli todennäköisesti 1930-luvun lopulla purettu (paikalla, jossa nyt on uusi

savusauna). Tilan jalka-aitat (ns. riima-aitat) sijaitsivat vielä 1950-luvulla peltolohkon itäisivulla pytingin pohjoispuolella. Lutti-aitta oli myös 1950-luvulla pellon reunassa, lähinnä pytinkiä (se on siirretty tai purettu paikalta todennäköisesti 1960-luvulla).

Yli-Knaapin uusi tiilinavetta rakennettiin vuonna 1912 entisen Seppälän tilan pytingin paikasta hiukan itään. Vanha kuivuri sijaitsi navetan pohjoispuolella (nyt huonokuntoinen). Maakellari rakennettiin pytingin eteläpuolelle sen läheisyyteen todennäköisesti 1900-luvun alkupuolella. Kellari on rakennettu lohkokivistä (katto) ja luonnonkivistä (seinät). Kellariin on valettu betoninen sisäänkäynti mahdollisesti 1930-luvulla. Kellaria ei enää käytetä. Yli-Knaapin vanhin asuinrakennus purettiin pihasta länsilaidalta todennäköisesti 1940-luvulla tai 1950-luvun alussa, sillä sitä ei näy enää paikallaan 1950-luvun lopulla otetussa ilmakuvassa. Uusi kuivuri ja AIV-torni rakennettiin pihan itälaidalle 1960-70-luvulla. Ne sijaitsevat entisen Kukon tilan paikalla. Kuivurin ja navetan päätyjen välistä vei tilatie pellolle Karhuojan suuntaan. Yli-Knaapin jalka-aitat siirrettiin pellon länsilaidalta todennäköisesti 1960-70-luvulla Kirkkotien varteen. Yli-Knaapin pytinkiin rakennettiin tiilinen lisäsiipi vuonna 1963. Liiteri pihan itälaidalla näkyy 1930-luvun pitäjänkartassa ja 1950-luvulla otetussa ilmakuvassa. Liiteri rakennettiin todennäköisesti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Sen perustuksissa on voitu käyttää hyväksi paikalla olleita vanhojen asuinrakennusten perustuskiviä. Uusi kuivuri rakennettiin navetan itäpuolelle 1960-luvulla. Yli-Knaapin vanhimman saunan paikalle Kirkkotien ja kylätien eteläpuolelle rakennettiin vuonna 1985 keltatiilinen uudisrakennus (asuinrakennus ja autotalli). Uusi savusauna rakennettiin pihapiiriin hiljattain. Vanhan miespihan rakennuksista ja rakenteista on säilynyt keltainen pytinki ja kivipengerrys Ala- ja Ylä-Knaapin rajalla.

1930-luvulla piha-alue oli luonnonnurmella ja siinä kulki hiekkakäytävä pytingille ja polut muille rakennuksille. Pihapuut olivat 1930-luvulla nuoria lehtipuita. Pihaa rajasi kylätielle lähinnä rakennukset ja yksittäispuut. Koristepensaita oli todennäköisesti vain asuinrakennusten nurkalla ja läheisyydessä.

1950-luvulla tilan puutarha sijaitsi pytingin pohjois- ja itäpuolella. Puutarhassa oli omenapuita ja marjapensaita. Asuinrakennuksen eteläpuolella oli pihalla joitain koristepensaita. Pihaa rajasi kylätielle koivujen rivi. Piha-alue oli luonnonnurmella ja pihatien navetalle ja kuivurille olivat ajourien kohdalla hiekkalla. Pihatien pytingille oli kapea polku. Pihapolku johti päärakennuksen itäpäästä (keittiö) puutarhan sivuitse navetalle. Maakellarin kiersi myös polku. Maakellarin vieressä tarjosi varjoa korkea vaahtera (säilynyt paikalla).

Ympäristö

Yli-Knaapin kohdalla vanhan kylätien linjaus on säilynyt 1700-luvun lopun isojaon aikaisen tielinjan mukaisena. Tien rakenne ja pinta on muuttunut ja paikoin tietä on hiukan levennetty. Kirkkotien ns. kylän raitin luonne on muuttunut Yli-knaapin kohdalla rakennusten purkamisen, siirtämisen ja uudisrakentamisen myötä.

Kylätien tunnistaa rakenteeltaan raitiksi erityisesti Kirkkotien itä- ja lansirakennuksista. Ylä-Knaapin kohdalla vanhasta raitin rakennuskannasta kertoo enää keltainen pytinkirakennus ja jalka-aitat, jotka näkyvät Kirkkotielle. Yli-Knaapin länsisivulla on säilynyt lisäksi Ala- ja Yli-Knaapin välistä vanhaa kiviaitaa (raja-aita).

Yli-Knaapin vanhan karja- ja miespihan rakenne ei enää erotu pihapiirissä. Vanhasta pihapiiristä kertoo pääasiassa pytinkirakennus ja Kirkkotien varteen siirretyt jalka-aitat.

Pihapiirissä lähellä päärakennusta on säilynyt yksittäispuuna vanha vaahtera 1900-luvun alkupuolelta. Sen läheisyydessä on maakelari.

Yli-Knaapin keltatiilinen asuinrakennus Kirkkotien eteläpuolella erottuu maisemassa uudisrakennuksessa, joka ei kuulu vanhaan kylätien miljööseen.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Lehtinen Ilkka, Inkeri Yli-Hinkkala

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

maisemallisesti keskeinen sijainti

Perustelu

Rakennusperinteinen: Yli-Knaapin vanha asuinrakennus ja navetta edustavat tilan rakennusperinteitä 1700-luvulta 1900-luvun alkupuolelle. Asutushistoria: Yli-Knaapin kantatalon pytinki ja sen paikka kertovat vielä Isonpennon kylän asuttamisesta ja tilan historiasta erityisesti 1700-luvun puolivälistä alkaen. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Yli-Knaapi sijaitsee vanhan Tampreen maantien ja kylätien varressa maisemallisesti keskeisellä paikalla tiemiljöössä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: 1700-luvulla pääosin muotoutunut Yli-Knaapin tila pihapiiri ja lukuisten rakennusten paikka ei ole enää selkeästi luettavissa pihassa tai kylätien varressa. Kylän vanhan raitin rakenne on luettavissa Yli-Knaapin kohdalla kapeasta tielinjasta. Pytinkiä lukunottamatta Yli-Knaapin 1700-1800-luvun aikaiset tilan rakennukset on purettu tai siirretty paikaltaan. Pihapiirissä on säilynyt silti luontevia kerroksia vanhaa ja uutta rakentamista. Vanhin rakennus vuonna 1759 rakennettu pytinki on säilynyt hyvin pihapiirissä asemansa mukaisesti. Mahdollisesti 1700-luvulta peräisin plevat aitat on siirretty myöhemmin kylätien varteen. Muuta rakennukset ovat 1900-luvulta. Pytinkin merkitys korostuu, sillä se ainoana kertoo vielä Yli-Knaapin vanhasta kantatalon, asuinrakennuksen ja miespihan paikasta. Toimenpidesuosituksia: Vanha pytinkirakennus ja sen eteläpuolinen piha-alue tulee säilyttää asemansa mukaisesti siten, että pytinki ja käytävä tai polku pihan halki rakennukselle näkyvät

kylätielle. Piha-alueita voi rajata vanhat yksittäispuut tai luonnollinen puurivi (eri ikäisiä ja lajisia puita), mutta ne eivät saa estää näkymiä Pytingille. Pihakäytävän varteen pytingille ei sovi istuttaa säännöllisiä puu tai pensasrivejä. Piha-alueita tulisi hoitaa pitämällä se luonnonnurmella (niittäen ja ruohonleikkurilla) ja pitämällä hiekkakäytävät sekä polut avoimena. Vanhaan pihapiiriin eivät sovi leveät sorakäytävät tai tiet. Pihaa tai Yli-Knaapin pellonreunaa idässä ei pitäisi rajata modernilla tai uusvanhalla aidalla. Eri tyyppisiä pihvoja ei tarvitse jäsentää keinotekoisesti säännöllisin koristepensain tai pensasaidoin. Vanhoja pihakasveja, kuten juhannusrusu tai sireeni voidaan suosia lähellä pytingiä. Pihalle vieraita istutusympyröitä ja niitä kiertäviä käytäviä tulee välttää. Pihan hoidossa voidaan katsoa mallia vanhoista valokuvista, joissa näkyy vielä 1950-luvulla pihan luonnollinen ns. käytön myötä muotoutunut pihapiiri, polkuineen, puutarhoineen ja kasveineen. Uusvanhat ja koristeelliset pihasuunnitelmat eivät sovi pytingin pihapiiriin. Vesakko ja pensaat tulisi raivata kylätien varresta, läheltä pytingiä ja pihan länsilaidalla olevan kiviaidan päältä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-402-1-156 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva 1950-luvulta Kuhmalahden seurakunnan omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 4.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	123
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-1-22
Osoite	Kivisalmentie 73	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	10
		Inventoitu	5

Kuvaus

Brusilan tilaan kuuluu vanha asuinrakennus, navetta, aitta, lato/liiteri, kuivuri, heinälato, pihatto ja lantala, uudempi asuinrakennus (jälleenrakennuskaudelta), uusi sauna, konehalli, liitei ja maakellari. Brusila sijaitsee Maantien 325 ja Kivisalmentien välisellä alueella, peltojen ympäröimänä. Vanha tilanpaikka sijaitsee Kivisalmentiestä kauempana peltojen keskellä ja uudempi asuinrakennus pihapiireineen aivan Kivisalmentien varressa.

Kivisalmentieltä alkava pitkä tilatie jatkuu tilan länsireunaa seuraten etelään, vanhan asuinrakennuksen länsipuolelta, ja maantien yli Männistöä kohti, jossa on edelleen karjan metsälaidun. Vanha Brusilan asuinrakennus, navetta, liiteri ja aitta rajaavat oman pihan. Asuinrakennuksen ja navetan päädyn välistä kulkee tie kohti peltoja etelään kääntyen heinäladolle ja kuivurille.

Brusilan uudemmalle asuinrakennukselle ja sen pihapiiriin on erillinen pihatie Kivisalmentieltä.

Historia

Brusila on vanha Vähän-Pennon kantatalo. Matti Brusius mainitaan talon isäntänä maakirjoissa vuosina 1540-52. Talo oli autiona vuosina 1698-99 (ei kyennyt maksamaan veroja). Talo halottiin vuonna 1758. Talon paikka oli Vähänpennon rivikylässä Marttalan paikkeilla, mutta siirtyi isonjaon toimituksen myötä nykyisen vanhan tilapaikan tienoille 1800-luvun aikana. Brusilan päärakennus oli 1800-luvun lopulla tiettävästi nykyisen vanhan asuinrakennuksen lähellä tilan länsireunalla. Nykyinen asuinrakennus rakennettiin vuonna 1915, ja aitta rakennettiin pihan länsisivulle vuonna 1917. 1800-luvulla viljamakasiini oli tilatien eteläpuolella pihaton paikkeilla. Makasiini rakennettiin vuonna 1914 (purettu). Vanha navetta sijaitsi nykyistä vuonna 1928 rakennettua navettaa hiukan idempänä. Pihapiirissä oleva liiteri/heinälato rakennettiin 1950-60-luvulla. Liiteri on lautarakenteinen ja siinä tiilikatto. Rakennus on jo huonokuntoinen. Vanha sauna (purettu) sijaitsi 1900-luvun alussa päärakennuksesta riihelle vievän tien itäpuolella. Riihen/kuivurin luona oleva heinäladon hirsiosa (nyt lautavarasto) rakennettiin mahdollisesti jo 1800-luvun lopulla. Riihi ja kuivuri tilan itälaidalla ja eteläisten peltojen reunassa rakennettiin 1900-luvun alkupuolella, mahdollisesti 1930-luvulla. Kuivuri on tyypillinen rankorakenteinen, korkea ja pökkipäätyinen malli. Riihen/kuivurin läheisyydessä pellon laidalla oli maakellari (purettu). Nykyisen lantalan paikalla oli 1900-luvun alussa rekilato (purettu). Kaivo on edelleen pihan keskellä liiterin ja asuinrakennuksen välissä. Vanhan Brusilan pihapiirin kasvimaata oli asuinrakennuksen itäpäässä. Rakennuksen lähellä on vielä joitain vanhoja omenapuita. 1900-luvun vaihteessa Vanhalta Brusilan talon paikalta oli polku lounaaseen, nyt ajotie peltojen

halki, kohti karjan metsälaitumia, kylän sikopiiriä ja Brusilan torppien aluetta (Vihriälä). Brusilan torppia oli 1800-luvun lopulla tällä alueella Takkula, Kulmala, Korkeela, Ahola ja entinen Puotilan torppa Hettu. Hettu tuli Brusilan torpaksi, kun kylän yhteinen sikopiirin alue hävitettiin 1880-luvun paikkeilla. Vihriälän torppa on ainoana säilynyt ja Seppo Brusilan omistuksessa kesämökkinä. Torpan pihapiirissä on myös vanha aitta ja sauna. Aitta on koottu vanhemmasta aitasta. Sauna on rakennettu 1950-luvulla. Torpan uunit ja pinnat sisällä on uusittu.

Vanha Brusilan tilan paikka on ollut peltojen keskellä nykyisen vanhan päärakennuksen pihapiirissä. Kivisalmentien varteen rakennettiin Brusilan uudempi asuinrakennus vuonna 1950, joka on jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Uutta asuinrakennusta on laajennettu vuonna 1986 ja sen jälkeen siihen on uusittu mm. mineriittivuoraus. Sisätiloja on myös uusittu. Pihapiirissä on tynnyrisauna ja liiteri. Pihapiiriin nousee lyhyt ajotie Kivisalmentieltä.

Kivisalmentieltä lähtevän pitkän tilatien alkupäässä on uusi maakellari, joka rakennettiin vuonna 1990 sekä tien itäpuolella uusi konehalli. Tietä reunustaa nuorten koivujen rivi. Tielinja on vanha. Tien varressa on ollut vanha riihi 1900-luvun vaihteessa. Tien itäpuolelle Brusilan vanhan ja uuden pihapiirin väliin pellolle rakennettiin iso pihatto vuonna 2003 ja lantala vuonna 1999.

Ympäristö

Kivisalmentien reunassa, Brusilan vanhalle asuinrakenukselle johtavan tilatien alkupäässä, on uusi maakellari (rakennusvuosi 1990). Tilatietä reunustaa koko matkalla nuorten koivujen rivi. Vanhan asuinrakennuksen edustalla on kaivo ja luonnonnurmea sekä sorapintainen ajotie joka kiertää kaivon. Kaivon vieressä kasvaa vaahtera ja nuoria kuusia.

Asuinrakennuksen ympäristössä kasvillisuus on villiintynyt ja osin pusikoitunut. Yksittäispuina asuinrakennuksen, aitan ja liiterin lähellä on vanhojakin puita mm. Pihlaja, kuusia ja mäntyjä. Uuden asuinrakennuksen piha on hoidettu omakotipihojen tapaan. Piha-alue on nurmella ja sen eteläpuolella on puutarha marjapensaineen. Asuinrakennuksen ympärillä on yksittäispuita mm. Koivu, mänty ja pihlaja.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Pasi Brusila

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Brusilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Brusila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta 1700-luvulta alkaen. Hyvin kertovia ovat vanhan asuinrakennuksen ympäristö sekä Brusilan torppien alue.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Vanha päärakennus, aitta ja navetta ovat säilyneet hyvin 1900-luvun alun perinteisen aseman, rakennustavan ja -tyylin mukaisina. Toimenpidesuosituksia: Pihapiirin vanhat rakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman ja runkomuodon mukaisina. Rakennusten rajaama piha-alue tulee säilyttää rakentamattomana. Näin tehtäessä tilan rakennusten historialliset ja toiminnalliset yhteydet ympäristöön säilyvät kertovina. Vanhan päärakennuksen läheisyydessä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan, sillä ne kertovat vanhojen asuinrakennusten ja pihan paikan sekä Brusilan tilan paikan kaukonäkymissä.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-410-1-22 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

7.9.2006

Tallentaja

Minna Halonen

16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	130
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-2-49
Osoite	Kivisalmentie 50	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppe	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppe	tila	Rak lkm	7
		Inventoitu	6

Kuvaus

Marttala sijaitsee Vähän-Pennon kylässä Kivisalmentien varressa, tien pohjoispuolella. Marttala näkyy peltojen yli kaukonäkymissä myös maantieltä 325 pohjoiseen Längelmäveden suuntaan katsottaessa. Tilaan kuuluu asuinrakennus, navetta, aitta, ratasliiteri, jyvääitta, riihi ja puimala ja lato (riihen takana). Rakennukset ovat tasamaalla, vanhalla vesijätömaalla, peltojen ympäröimänä. Piha-alue viettää päärakennuksen ja navetan jälkeen loivasti alas pohjoiseen. Laskevalla pihan osalla ovat liiteri, jyvääitta, riihi- ja puimala sekä lato. Päärakennuksen ja navetan pääty ovat Kivisalmentielle. Pihatie tulee navetan päädyistä kohti päärakennusta ja navetan sivuitse pihatie jatkuu pohjoiseen aina riihelle asti. Päärakennuksen ja navetan väliin jää sisäpiha. Pihan pohjoislaidalla on pitkä aitta.

Historia

Marttala on Vähän-Pennon kylän kantatalo. Marttala on ollut nykyisen omistajasuvun hallussa 1540-luvulta. Marttalan talo lienee perustettu jo 1400-luvun lopulla, jolloin talot saivat nimensä ihmisten ristimänimien mukaan. Jalmari Finnen tekemän sukuselvityksen mukaan Marttala on mahdollisesti jaettu Paunulasta, sen lähimmästä naapurista, perinnön kautta tyttarelle (nimi Martta). Paunula viittaa pakanallisen ajan nimiin, mikä voi todistaa sen olleen Marttala vanhempi talo. Maakirjoissa esiintyy nimi Martta vuonna 1540 ja isäntä Martti 1541-43. Sukuselvityksen mukaan Marttalan ensimmäinen isäntä oli luultavasti katolisen ajan lopulla Pietari niminen isäntä 1490-luvulla. Hänen poika Markus Pietarin pojan (tai Martti) nimellä talo kulkee verokirjoissa 1540-luvulta vuoteen 1602, vaikka hän tuskin itse enää eli tuolloin. Finnen tekemän selvityksen mukaan talo oli 1600-luvun vaihteessa kahdeksan vuotta autiona (ei kyennyt maksamaan veroja), jolloin sen otti huostaan Prusilan isäntä ratsumies Simo Kristofferinpoika.

Historiallisten karttojen mukaan Längelmäveden ollessa nykyistä vedenpintaa korkeammalla ennen vuotta 1604 (Iharin uoman puhkeaminen) Marttala sijaitsi mahdollisesti nykyistä talon paikkaa etelämpänä. Vuonna 1604 Iharin puhkaistessa uomansa Längelmävedenpinta laski ja kylän talot saivat niittymaita. Maakirjakartan mukaan 1630-luvulla nykyisen Marttalan kohdalla oli viisi Vähänpennon kantataloa. Rakennukset sijaitsivat rivikylän tapaan Marttalan kohdalla vielä isonjaon toimitusta koskevassa kartassa vuodelta 1762. Vuonna 1789 Marttala on halottu ja tältä ajalta voi olla jo Mäki-Marttala niminen talo, joka sijaitsi 1800-luvun lopulla nykyisen Mäkelän paikalla (Supastiellä). Tulipalo tuhosi 1700-luvun puolivälissä Paunulan ja Marttalan rakennuksia. Lähekkäin sijainneet kylän talot olivat palovaarassa ja tämä saattoi olla yksi syy isonjaon tarpeelliseen järjestelyyn, mikä

Vähäpennossa tehtiin Isopentoa aikaisemmin 1800-luvun loppuun mennessä. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 kylän kantatalot sijaistivat jo nykyisillä asuinpaikoilla. Marttala ja kappalaisen talo Paunula (vuodesta 1656) ovat olleet läheisissä koko kylän historian ajan, mutta erityisesti kappalaisen virkatalon myötä ja Marttalan toimiessa kestikievarina, kyyditen myös pappilan vieraita. Pappilan vieraat asuivat usein Marttalassa vieraskamarissa.

Nykyisen Marttalan asuinrakennuksen vanhaosa (pirtti ja kamarit sekä purettu muorin kamari) siirrettiin tilalle vuonna 1894. Missä vanha asuinrakennus sijaitsi aikaisemmin 1800-luvulla pihapiirissä, ei ole tietoa. Marttalassa oli kestikievari palveluja aina 1930-luvulle asti. 1920-luvulla kievari oli varsin suosittu. Marttalaa jatkettiin tuolloin asuinrakennuksen eteläpäähän (Sali ja vieraskamari). Pohjoispäässä oli maakellari (kivijalassa alapohjan alla), joka jäi uudisosan alle. Uusi siipi pohjoispäätyyn rakennettiin vuonna 1980.

1900-luvun alussa vanha saunan paikka oli nykyisen aitan takana. Sauna paloi 1930-luvulla. Puinen karjakartano eli vanha hirsinavetta, rakennettiin 1900-luvun vaihteessa. Navette oli nykyistä navettaa hiukan idempänä. Navetta purettiin todennäköisesti uuden navetan rakentamisen yhteydessä.

Pihapiirissä oli lisäksi ns. alarakennus aitan jatkeena (kamari ja keittiö) kesäasuntona 1900-luvun lakupuolella. Riihen länsipuolella on 1920-30-luvulla rakennettu lato.

Ympäristö

Pihan ja Kivisalmentien rajalla kasvaa komea koivurivi pihapiirin leveydeltä. Pihatietä reunustaa myös suurten koivujen rivi. Navetan ja sisäpihan erottaa orapihlaja-aita. Sisäpihalla on vanhoja yksittäispuita, vaahteroita ja tammi. Asuinrakennuksen eteläpäädyssä ja länsisivulla on puutarha: omenapuita, marjapensaita ja kasvimaata sekä koristepensaita. Länsisivulla on myös yksittäispuita, koivuja. Sisäpiha ja puutarhaosa ovat nurmella. Kaivo sijaitsee asuinrakennuksen eteläpäässä puutarhassa. Alasvietävällä pihaosalla aitan takana on terijoen salvaa. Riihen kulmalla on vanha koivu ja kuusi. Riihen pohjoispuolella kasvaa lisäksi mäntyjä ja nuorempaa lehtipuuta.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Laine Eeva

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

maisemallisesti keskeinen sijainti

Perustelu

Rakennusperinteinen: Marttalan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä.

Asutushistoria: Marttala kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Marttala sijaitsee peltoaukeiden keskellä ja Kivisalmentien läheisyydessä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Tien varren koivurivi merkitsee vanhan pihapiirin ja osoittaa asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä maantieltä 325, Kuhmalahdentieltä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (6) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksen, aitan ja navetan perinteinen asema sekä niiden väliin jäävä pihatie ja piha vanhoine puineen ja puuriveineen. Toimenpidesuosituksia: Rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan koristeistutukset lähellä asuinrakennusta, pihan jäsennys pensasaidalla jakamalla, yksittäispuut, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-2-49 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	7.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	118
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-1-129
Osoite	Kivisalmentie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	9
		Inventoitu	5

Kuvaus

Mattila sijaitsee kyläkeskustaa halkovan Kangasalta Kuhmoisiin vievän maantien 325 pohjoispuolella, maantien läheisyydessä. Tilaan kuuluu useita asuin- ja piharakennuksia sekä Kuhmalahden- ja Kivisalmentien välissä laajat peltoaukeat. Mattila toimii marjatilana. Tiiviin rakennusryhmän muodostavat vanha ja uusi asuinrakennus, aitta ja navetta. Niiden keskellä on piha-alue vanhoine puineen. Navetan itäpuolella on viljamakasiini ja talli maatilan työkoneille. Navetalta ja makasiinilta on pihatie maantielle, Kuhmalahdentielle. Uuden asuinrakennusten länsipuolella on entinen kasvimaa. Tilan leipomorakennus ja kaksi vanhaa otsa-aittaa ovat pihan länsilaidalla.

Historia

Tila on ollut nykyisellä suvulla vuodesta 1882 (omistaja tuolloin Sigfrid Lahtinen). Talon katselmuspöytäkirjojen mukaan 1730-luvulla Vähänpennon Mattilassa oli talli ja puotirakennus. Nykyinen tila on todennäköisesti lohkottu Brusilan kantatalosta, joka halottiin maakirjan mukaan vuonna 1758 (tuolloin Brusila 2 nimellä). Isäntänä mainitaan vuonna 1758-80 Matti Laurinpoika, mistä Mattila on voinut saada nimensä. Nimi on voitu antaa myöhemminkin 1800-luvun vaihteessa (isäntänä Matti Juhonpoika) tai isonjaon toimitusten yhteydessä, jolloin Mattila siirtyi nykyiselle tilapaikalle vanhasta Vähänpennon rivikylästä Marttalan paikkeilta. Mattilan omistaja vuodesta 1908 alkaen oli Kustaa Lahtinen. Vuodesta 1949 tilan isäntänä oli Erkki Isohervanta, vaimo Lahja os. Lahtinen.

1900-luvun vaihteessa Mattilan tila rakennuksineen sijaitsi viljelysten keskellä. Peltoaukeat avautuivat erityisesti nykyisen Kivisalmentien suuntaan. Peltojen kautta tuli tilatie rakennusryhmälle. Tilatie jatkui etelään nykyisen Kuhmalahdentien (maantie 325) yli tilan metsälaitumille ja kylän yhteiselle ns. sikoalueelle. Tilalla oli kaksi asuinrakennusta. Vanhin asuinrakennus sijaitsi pihan pohjoislaidalla pellon reunassa pääjulkisivu kylätielle. Päärakennus rakennettiin vuonna 1886, mutta todennäköisesti paikkalla oli ollut jo vanhempi pirttirakennus. Toinen asuinrakennus päärakennuksen sivulle rakennettiin vuonna 1891 (säilynyt pihapiirissä). 1930-luvulla puutarhassa oli 35 omenapuuta ja 125 marjapensasta. Tilalta myytiin rehuja ja puutarhatuotteita.

Ilmakuva 1950-luvulta kertoo, että tilaan kuului kaksi vanhaa asuinrakennusta, aitta (ruoka ja vaateaitta), sauna, navetta, viljamakasiini, riihi, leipomorakennus, maakellari sekä vanhat vilja- ja ruoka-aitat (kaksi otsa-aittaa). Vanhin päärakennus sijaitsi pihan pohjoislaidalla. Pitkässä asuinrakennuksessa oli keskellä porstua ja sen jatkeena alkuaan porstuan

peräkamari. Päädyissä oli todennäköisesti kamarit ja asuintupa. Päärakennuksen läheisyydessä oli toinen asuinrakennus. Pihatie tilalta uudelle maantielle (Kangasala-Kuhmoinen) ja Kivisalmentielle olivat käytössä 1950-luvulla. Tie kulki viljamakasiinin ja navetan pohjoispuolelta sekä riihen sivuitse maantielle. Pitäjänkartassa 1930-luvulta näkee, että tilatien pääsuunta oli aikaisemmin Kivisalmentielle vanhan kylä- ja maantien suuntaan ja tilalta etelään kulki vain polku kuivurille ja hakamaalle Vihriälän suuntaan. Vanhat otsa-aitat sijaitsivat todennäköisesti alkujaan pellon reunassa päärakennuksen pohjoispuolella 1930-luvulle asti, josta ne siirrettiin nykyisille paikalle pihan länsireunalle. Viljamakasiini rakennettiin pihatien varteen 1930-luvulla. Uusi hirsinavetta rakennettiin vuonna 1936 todennäköisesti vanhemman navetan ja tallin paikalle. Uuden maantien yli tilatie jatkui Mattilan kuivurille.

1950-luvulla asuinrakennukset, aitta ja navetta muodostivat tiiviin pihan. Hiekkaiset pihapolut kuljivat päärakennuksilta leipomolle, aitalle, saunalle ja navettaan. Aitan ja navetan välissä oli sauna ja vinttikaivo. Navetan pohjoispuolella oli sähkökäyttöinen pumppukaivo navetassa tarvittavalle vedelle. Tilan päärakennuksia ja niiden itä- sekä pohjoispuolella olevaa kasvimaata rajasi pihapiirin koillislaidalla kuusi- ja lehtipuiden rivi. Maantien laidassa riihen itäpuolella oli pieni hirsisauna, joka rakennettiin todennäköisesti 1950-luvulla maantietä rakentaneiden työmiesten käyttöön. Työmiehet majoittuivat tilan itälaidalle parakkeihin. Tilan yhteydessä oli Pennon kotileipomo, jota piti isännän sisko 1950-luvulla. Mattilassa poltettiin tiiltä erityisesti 1950-luvulla, jolloin tilalla toimi Iso-Hervannan tiilitehdas. Tiiliuunin toiminnasta vastasi isäntä Erkki Iso-Hervanta.

Vanhimpaan päärakennus korjattiin perusteellisesti vuonna 1956, silloin rakennuksessa oli viisi asuinhuonetta ja kaikki mukavuudet. Rakennus purettiin vuonna 1967 nykyisen omakotiasuinrakennuksen tieltä.

Ympäristö

Tilan rakennusten ja maantien 325 välissä on kapea kaista paikoin nuorta lehtipuuta ja kuusen taimia. Pihasta Kivisalmentielle vievän tilatien alkupäässä on säästynyt vanhoja pihaa reunustaneita kuusirivin puita. Tietä Kivisalmentielle reunustaa nuori koivukuja. Asuinrakennusten läheisyydessä pihalla on vanhoja koivuja, vaahteroita ja koristepensaita. Kasvimaata on nurmella ja otsa-aittojen sekä leipomon läheisyydessä rakennusten sivuilla on nuorta vesakkoa. Vanhan asuinrakennuksen (päärakennus 1800-luvulta) kuistin kivijalkaa on säästynyt pihan ja uuden asuinrakennuksen välissä.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Heikki Isohervanta

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Mattilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Mattila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta 1700-luvulta alkaen. Maisemallisesti keskeinen sijainti: Mattila sijaitsee maantien 325 eli Kuhmalahdentien läheisyydessä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Mattilan tilan pellot, tilaa rajaava puusto ja rakennukset näkyvät hyvin kaukonäkymissä maantieltä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Hyvin säilyneet ominaispiirteet: Vanha päärakennus, viljamaksiini ja aitat ovat säilyneet hyvin perinteisen aseman, rakennustavan ja -tyylin mukaisina. Ne edustavat 1800-luvun lopun ja 1930-luvun tilamiljöötä. Toimenpidesuosituksia: Pihapiirin vanhat rakennukset tulee säilyttää nykyisen aseman ja runkomuodon mukaisina. Rakennusten rajaama vanha piha-alue tulee säilyttää rakentamattomana. Näin tilan rakennusten historialliset ja toiminnalliset yhteydet ympäristöön säilyvät kertovina. Vanhan päärakennuksen läheisyydessä ja pihapiirin keskellä olevat vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan. Puut kertovat vanhojen asuinrakennusten ja pihan paikan kaukonäkymissä.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-1-129 ja asemapiirros
Valokuvat	Ilmakuva tilasta vuodelta 1959. Heikki Isohervannan omistuksessa.
Inventoija	Minna Halonen 9.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen 16.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	137
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-6
Osoite	Pikkusaarentie 27	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppe	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppe	tila	Rak lkm	6
		Inventoitu	3

Kuvaus

Vähän-Pennon Mäkelään kuuluvat vanha asuinrakennus, navetta, sauna, vaja ja kaksi isoa työkonetallia. Tilatie Mäkelään lähtee Kivisalmentielle pohjoiseen ja jatkuu pihatienä mäelle asuinrakennuksen ja navetan väliin. Asuinrakennus sijaitsee etelään avautuva peltoaukean reunalla. Asuinrakennuksen vastapäätä pihan pohjoislaidalla on navetta. Muut rakennukset sijoittuvat asuinrakennuksen ja navetan länsipuolelle.

Historia

Mäkelä on Puontilan kantatalosta 1900-luvun vaihteessa lohkottu tila.

Mäkelän vanha asuinrakennus on nykyisen asuinrakennuksen itäpää. Vanha navetta sijaitsi asukkaiden mukaan nykyistä hiukan idempänä.

Uusi navetta rakennettiin pihapiiriin 1930-luvulla.

Ympäristö

Tilakeskus sijaitsee peltojen ympäröimänä ja niiden keskellä nousevalla kummulla. Pihapiirin reunoilla kasvaa korkeita kuusia, joiden suojaan rakennukset peittyvät. Asuinrakennuksen eteläpuolella kasvaa mm. koivuja ja kuusia. Piha on nurmella ja eteläsivulle on istutettu koristepensaita sekä -puita.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet**Kulttuurihistoriallinen arvo****Historiallinen**

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Mäkelän perinteistä pihapiiriä edustaa vielä rakennusten ryhmä peltojen keskellä mäen kummulla, vanhan asuinrakennuksen paikka, joka on vielä tunnistettavissa, 1930-luvulla rakennettu navetta ja sen lähellä 1940-luvulla rakennettu pieni sauna. Mäkelä on säilynyt kohtalaisesti 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteiden mukaisena ja kertovana.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (3) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Pihapiiri mäen kummulla ja sitä reunustava pihapuusto, vanhan asuinrakennuksen paikka, vanha navetta ja alkuperäisessä asussa säilynyt pihasauna. Suositukset: Pihapiirin vanhat puut tulee säilyttää, navetta tulee säilyttää pihapiirissä. Navetta on tilan paikan lisäksi ainoa hyvin kertova tekijä, josta voi päätellä tilan iän ja sen toimintoja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-3-6 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	20.11.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	131
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-2-52
Osoite	Supastie 15	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	6
		Inventoitu	4

Kuvaus

Vähän-Pennon Mäkelä sijaitsee maantien 325, Kuhmalahdentien, eteläpuolella. Mäkelään kuuluu vanha asuinrakennus, aitta, sauna, navetta, talli ja liiteri sekä lato. Supasti lähtee maantiestä 325 etelään. Mäkelä on tien nousevalla mäkiänsäällä. Rakennukset eivät erotu maantieltä avautuvan peltoaukean yli etelään katsottaessa. Rakennukset peittyvät piha-alueen rajaavien korkeiden kuusien taakse. Pihatie alkaa Supastieltä mäen alta ja nousee navetalle ja pihalle. Asuinrakennus sijaitsee pihapiirin eteläreunalla ja etelänpuoleisen pellon reunalla. Navetta on sen vastapäätä pihan pohjoispuolella. Asuinrakennus, liiteri/talli, aitta ja navetta rajaavat pihapiirin, jonka keskelle jää sisäpiha. Lato sijaitsee pihan itälaidalta alkavan kuusimetsän katveessa. Pihasauna sijaitsee tilan pihasta kauempana itään kuusimetsän laidassa.

Historia

Mäkelä on vanha jo ainakin 1800-luvun lopulla asuttu tila. Mäkelä on Marttalan tilasta lohkottu ja isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 se on nimellä Mäki-Marttala. Kartan mukaan tila sijaitsi tuolloin nykyistä lännempänä Supastien toisella puolella. Tilan vanhimman asuinrakennuksen paikkaa ei voi enää paikallistaa. 1930-luvun pitäjänkartan mukaan Supastien länsipuolella oli vielä jokin Mäkelän rakennuksista. Vanha pihakuusi nykyisen asuinrakennuksen pääsisäänkäynnin edustalla on omistajan mukaan istutettu vuonna 1891 (suvun merkkipäivänä).

Pihapiirissä on ollut myös nykyistä vanhempi navetta 1900-luvun alkupuolella. Navetta oli mahdollisesti pihan länsilaidalla. Vanhan navetan lähellä oli omistajan mukaan savusauna. Nykyisen aitan lähellä pihan itälaidalla oli lisäksi 1900-luvun alussa omistajan mukaan pakari, joka tunnettiin tilan vanhimpana rakennuksena. Pakari on purettu. Mäkelän pellot ovat nyt vuokralla.

Pihan itälaidalla kuusimetsässä oleva lato siirrettiin omistajan mukaan nykyiselle paikalle ja koottiin vanhoista Marttalan talousrakennuksen hirsistä. Lato on pitkä, pitkänurkkainen ja matala sekä maalaamaton hirsipinnaltaan.

Talli ja liiteri pihan länsilaidalla, Supastien reunassa, rakennettiin nykyiseen asuun 1950-60-luvulla omistajan mukaan. Talli ja liiteri on yhdistetty samaan rakennukseen (rankorakenne). Rakennus on pitkä ja suorakaiteen muotoinen. Siinä on limilauta vuoraus, jota ei ole maalattu.

Ympäristö

Pihanpiirin pohjoisreunalla on kuusirivi, samoin asuinrakennuksen länsipäädyssä. Asuinrakennuksen edustalla on lisäksi vanha yksittäispuu, 1890-luvulla istutettu kuusi. Pihalaueen itäreunalla aitan takana kasvaa korkeata kuusimetsää, jonka suojiin jäävät lato ja sauna. Puutarha sijoittuu päärakennuksen ja aitan väliin (marjapensaita). Pihan keskiosa on nurmella ja siihen on istutettu koristepensaita. Aitan edustalla on yksittäispuu, samoin asuinrakennuksen itäpäädyssä vanha koivu.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Mäkelän rakennukset edustavat tilan 1900-luvun vaihteen asutusta, 1900-luvun alun ja myöhempää 1950-luvun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Mäkelä kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja isonjaon toimitusten vaikutuksista 1800-luvun lopulla.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (5) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Vanhaan pihapiiriin muodostunut tila, jossa asuinrakennuksen ja talousrakennusten asema on muotoutunut 1800-luvun lopulta aina 1950-luvulle. Suositukset: Mäkelän tilan vanhan asuinrakennuksen, aitan ja navetan asema tulee säilyttää nykyisen mallin mukaan. Rakennukset rajaavat niiden väliin jäävän pihan. Pihan vanhat yksittäispuut tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan, sillä ne kertovat vanhan pihan rakenteesta ja rakennusten paikasta sekä asuinpaikan iän. Puurivi ja korkeat kuuset pihan laidoilla rajaavat piha-aluetta kaukonäkymissä ja osoittavat tilan paikan.

Liitteet

Kiinteistökuvaliite 289-410-2-52 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija

Minna Halonen

20.11.2006

Tallentaja

Minna Halonen

27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	133
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-22
Osoite	Kivisalmentie	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Puontilan tila sijaitsee Vähän-Pennon kylässä ja Kivisalmentien varressa, tien eteläpuolella. Rakennusten ryhmä on tien eteläpuolella jyrkästi nousevalla mäellä. Tilaan kuuluvat asuinrakennus, aitta, navetta, sauna, liiteri ja maakellari, Maakellari sijaitsee Kivisalmentieltä nousevan pihatien varressa, navetan päädyn ja päärakennuksen välissä. Kellarin maakumpu on kaivettu osin rinteeseen. Maakellari on valettua betonia. Päärakennus sijaitsee mäen korkeimmalla kohdalla tien suuntaisesti, ja sen pääjulkisivu on Kivisalmentielle pohjoiseen. Sisäänkäynti ja kuisti sijaitsevat rakennuksen eteläsivulla. Pitkän päärakennuksen kanssa etelään avautuvan suojaisan pihan muodostavat pihan itäsivulla oleva pitkä aitta ja liiterirakennus, eteläsivulla sauna (lähellä peltoaukeaa) ja länsisivulla pitkä navetta.

Historia

Puontila on Vähän-Pennon kylän vanha kantatalo. Vähänpennon talot sijaitsivat rivikylässä Marttalan paikkeilla vielä isojakokartan vuodelta 1762 mukaan. Kylän talot ovat siirtyneet 1700-luvun lopulta alkaen 1800-luvun loppuun mennessä nykyisille asuinpaikoille vaihteittain tai kerralla. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 Vähänpennon Puontilan ja Vappulan kohdalla on jo merkitty tontti, mistä voi päätellä niiden siirtyneen nykyisille asuinpaikoille 1870-lukuun mennessä. Talot sijaitsivat vanhan rantalinjan tuntumassa järvestä nouseella rantatöyräällä ja mäellä. Vesiraja ennen vuotta 1604 ja ennen Iharin uoman puhkeamista oli nykyistä paljon korkeammalla.

1800-luvulla Puontilassa saattoi olla nykyistäkin vanhempi asuinrakennus. 1900-luvun vaihteessa tilalla oli kuitenkin tiettävästi vain yksi päärakennus (nykyinen asuinrakennus). Navetan nykyinen pohjoispää voi olla tilan vanhemman hirsirunkoisen navetan paikalla ja sen runko. Navettaa on jatkettu eteläpään todennäköisesti 1930-luvulla. Aitan ja saunan sijainti voi olla alkuperäinen. Aitan jatkeena eteläpäässä on uudempi liiteri (lautarakenteinen, pystylauta ja punamultamaali). Liiteri on voitu rakentaa 1900-luvun puolivälissä. Pihatien varressa navetan päätyä lähellä oleva maakellari tai kellari on hyvin pieni ja mahdollisesti siinä on pidetty maitoja kylmänä.

Ympäristö

Puontilan rakennusryhmän eteläpuolella avautuu peltoaukea. Saunan ja pellon rajamailla ei ole puita. Saunan eteläpuolella on marjapensaita. Päärakennuksen pohjoispuolella tilan ja Kivisalmentien rajalla on korkeita kuusia rivissä. Kuusten välissä pohjoisen rinteellä on myös nuorempaa lehtipuuta ja taimia. Maisemaa on paikoin avattu pohjoiseen (peltoaukeille

kohti Längelmävetä). Puontilan ja Vappulan rajalla (pihan itä sivu) kasvaa korkeita vanhoja kuusia ja lehtipuita sekä mäntyjä. Navetan länsipuolella on koivu ja peltoa. Maakellarin läheisyydessä kasvaa kaksi vanhaa lehtikuusta ja pihatien itäreunassa on suurten kuusien rivi. Puutarha (omenapuita ja marjapensaita) on pihan itä sivulla. Pihan keskellä on avoin nurmikenttä, koristepensaita (sireeni) ja nuoria lehtipuita (koivuja ja tammi).

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	asutushistoria
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Puontilan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä. Asutushistoria: Puontila kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. Kylä- ja pihatien varren kuusirivi merkitsee vanhan pihapiirin ja osoittaa asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Rakennuksiin ei päästy inventoitaessa sisälle. Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksen, aitan, navetan ja pihatien perinteinen asema sekä niiden väliin jäävä piha, puutarha sekä vanhat pihapuut ja puurivit. Toimenpidesuosituksien mukaan rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan koristeistutukset lähellä asuinrakennusta, puutarha perinteisellä paikalla, yksittäispuut asuinrakennuksen läheisyydessä, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet Kiinteistökuvaliite 289-402-3-22 ja asemapiirros

Valokuvat

Inventoija	Minna Halonen	6.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	27.11.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	139
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-3-7
Osoite	Pikkusaarentie 47	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	lohkotila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	4

Kuvaus

Rantalaan kuuluvat vanha asuinrakennus, aitta, navetta, sauna, maakellari ja uudet autotalli, jalasmökki ja sauna. Rakennukset sijaitsevat tasaisella vesijättömaalla lähellä rantaa. Tilatie lähtee Kivisalmentielle pohjoiseen kohti Längelmäveden rantaa. Tie kulkee peltoaukeiden läpi rakennusryhmälle. Navetta, sauna ja maakellari sijaitsevat piha-alueen länsireunalla. Asuinrakennuksen pääjulkisivu ja sisäänkäynti on etelään peltojen suuntaan. Piha-alueen itälaidalla on vanha aitta.

Historia

Rantala on Puontilan tilasta lohkottu 1900-luvun vaihteessa. Maakellari pihaan rakennettiin 1930-luvulla. Vanha saunan paikka oli ojan varressa aitan itäpuolella. Uusi autotalli (aaltopeltivuoraus ja kate) rakennettiin 1980-90-luvun vaihteessa varastoksi ja talliksi pihan pohjoislaidalle. Jalasmökki ja -sauna on siirretty asuinrakennuksen itäpuolelle todennäköisesti 1980-90-luvulla.

Ympäristö

Rakennuksen eteläpuolella on kasvimaata ja puutarha. Piha-alue on nurmella. Puutarhassa on omenapuita, marjapensaita, koristekasveja ja kasvimaata. Aitan itäpuolella on vanha joen uoma. Pihapiirissä on vanha kuusi yksittäispuuna ja koivuja kaivon lähellä sekä pitkä vanhojen kuusten rivi asuinrakennuksen pohjoispuolella.

Kaava Yleiskaava **pvm**

Suojelu

Kirjalliset lähteet Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet**Kulttuurihistoriallinen arvo**

Historiallinen asutushistoria

Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	
Perustelu	Rakennusperinteinen: Rantalan vanhat rakennukset edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusperinteitä. Asutushistoria: Rantala kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantataloista lohkotuista tiloista, joita perustettiin vanhalle vesijättömaalle Längelmäveden rantaan 1900-luvun alussa. Tila kertoo hyvin 1900-luvun vaihteen pientilan elinkeinoista ja niukista elinoloista.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (4) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Vanha pihapiiri yksittäispuineen ja puuriveineen, rakennusten perinteinen asema. Suositukset: Rantalan tilan rakennukset ja piha puutarhoineen sekä puineen tulisi säilyttää perinteisen tilamuodon mukaisena. Koska rakennukset ovat osin hunokuntoisia, on niiden korjaaminen ja säilyttäminen tulevaisuuteen epävarmaa. Jos tilalla tehdään suuria muutoksia nykyiseen tilamalliin ja rakennuksiin, tulisi rakentaessa huomioida päärakennuksen ja navetan asema tontilla, runkomuoto ja rakennuksen ulkoasu perinteitä noudattaen.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-3-7 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	20.11.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	143
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-8-2
Osoite	Taidetie 19	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	pappila	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	5
		Inventoitu	5

Kuvaus

Kiinteistöllä on vanha pappila (asuinrakennus), toinen asuinrakennus ja vaja, hirsirakenteinen kappeli, sauna ja kanala (uusi).

Pappila on 1800-luvun lopulle tyypillinen virkatalo ja näyttävä pitkä asuinrakennus, joka sijaitsee pihapiirin eteläreunalla, korkeimmalla kohdalla, pääjulkisivu tielle. Pappilan vastapäätä pihan pohjoislaidalla on vanhasta torpasta jatkettu pienempi asuinrakennus ja piharakennus (vaja). Pihan länsilaidalla on vanha vilja-aitta ja mankeli, jota käytetään nyt kappelinä. Aitta on kaksi kerroksinen ja sijaitsee lehtipuisen suojassa. Kiinteistön länsilaidalla saunapolun päässä on vanha saunamökki ja siitä erillään pihan laskevalla osalla uusi kanala. Puutarha omenapuineen sijaitsee päärakennuksen itäpuolella.

Historia

Pappila on entinen Vähänpennon kylän kantatalo Paunula. Paunulan taloa koskevissa maakirjoissa on merkintä isäntä Urbanus Juhonpojasta vuosilta 1540-80. 1500-luvun lopulla talo oli autiona (talosta ei kyetty maksamaan veroja) pari vuosikymmentä samoin 1600-luvun alkupuolella parin vuosikymmenen ajan. Maakirjakartassa vuodelta 1635 Vähänpennon kylä sijaitsi nykyisen Marttalan paikalla. Kylän kantatalot sijaitsivat rivikylänä toistensa vieressä. Paunulan sijaitsi Marttalan naapurina. Paunula tuli kappalaisen virkataloksi vuonna 1656. Tulipalo tuhosi 1700-luvun puolivälissä Marttalan ja pappilan rakennuksia. Isonjaon toimitus vuodelta 1762 kartan mukaan talot olivat edelleen toistensa vieressä. Tulipalo saattoi olla syy, mikä vauhditti isonjaon toimitusta ja kantatalojen siirtämistä kylässä nykyisille asuinpaikoille. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 Paunulan tontti sijaitsee jo nykyisellä mäellä eteläisen peltoaukean päässä. Mäki on vanha saari, joka oli ennen 1600-lukua vielä veden saartama. Marttalan jäädessä vanhalle asuinpaikalle Paunulan ja Marttalan yhteiselo jatkui silti edelleen. Marttala oli kestikievari, jossa asuivat usein myös Paunulan kappalaisen talon ja myöhemmin pappilan vieraat aina 1900-luvun alkupuolelle asti. Jalmari Finnen Marttalan tilalle tekemän sukuselvityksen mukaan Marttala on mahdollisesti jaettu Paunulasta, sen lähimmästä naapurista, perinnön kautta tyttärelle (nimi Martta). Paunula viittaa pakanallisen ajan nimiin, mikä voi todistaa sen olleen Marttala vanhempi talo.

Pappilan torppana mainitaan Hakamäki vuoden 1840 tienoilla.

Pappilan nykyinen päärakennus rakennettiin vuonna 1891 mäelle peltojen keskelle. Pappilana rakennus toimi 1970-luvun vaihteeseen, jolloin se myytiin huutokaupalla. Sitä

ennen pappila oli ollut jonkun aikaa tyhjiään. Pappilan osti vuonna 1971 taiteilija Teemu luoto ja hänen vaimonsa. Taidetoiminta monissa muodoissaan aloitettiin heti ja pappila tuli tunetuksi taidepappilana. Aluksi luodot asuivat päärakennuksessa. Myöhemmin vuonna 1984 Teemu luoto rakennutti pihan torpasta nykyisen asuinrakennuksen, jossa asutaan ympärivuotisesti. Pappila jäi taidetoimintaa varten. Monipuolinen kulttuuritoiminta, kurssit ja taidenäyttelyt ovat olleet osa pappilaa 1970-luvulta tähän päivään asti.

Nykyinen taiteilija Teemu Luodon asuinrakennus pappilan vastapäätä pihan pohjoislaidalla on omistajan tietojen mukaan vanha torppa, joka rakennettiin pappilan maiden vuokraajan asunnoksi 1930-luvulla. Viimeisenä rakennuksessa asui Kivistön perhe.

Piharakennus on ollut mahdollisesti 1900-luvun vaihteessa poikittain asuinrakennuksiin nähden, jolloin maakellari olisi ollut rakennuksen päädyssä.

Vilja-aitta ja mankelirakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen mahdollisesti 1930-luvulla Keski-Suomesta.

Sauna on 1800-luvun lopulta säilynyt alkuperäisellä paikallaan. Saunan läheisyydestä on purettu liiteri. Uusi kanala (lasista ja tukikehikosta) rakennettiin vanhan kanalan paikalle vuonna 2006. Vanha kanala siirrettiin 1940-luvulla Marttalan maille Längelmäveden rantaan rovasti Paavo Viljasen rantasaunaksi (savusauna) ja saunamökiksi.

Pappilan pellot ovat olleet vuokralla ainakin 1900-luvun vaihteesta alkaen. Entisen pappilan pellot ovat edelleen pääosin vuokrattuina. Pihaan johtavan tien (tie rasiitena) vanha kuusirivi ja koivut ovat todennäköisesti 1930-luvulla istutettuja. Kuusirivi pappilan länsipäässä voi olla istutettu samalla vuosikymmenellä. Keskipihan uusitun sireenimajan paikalla on ollut sireenejä jo 1920-luvulta. Puutarhaomina- ja kirsikkapuineen on sijainnut päärakennuksen itäpuolella ja avautunut etelään. Todennäköisesti puutarha oli nykyistä laajempi etelän suuntaan.

Taidepappilan pihapiiriin on rakennettu taidepolku, jonka varrella on ulos sijoitettuja teoksia. Polut ovat muokkautuneet pihan halki ja luonnonniityn sekä koivuhaan yhteyteen. 1970-luvulta nykyiseen muotoon.

Ympäristö

Pappila sijaitsee viljelysten ympäröimänä pienellä mäellä, vanhan kylätien ja Kivisalmentien varressa. Se erottuu hyvin kaukonäkymissä pohjoiseen Kivisalmentieltä, mutta myös maantieltä 325 peltoaukeiden yli. Pappilan rakennuksia ja pihapiiriä ympäröi vehmas kasvillisuus, vanhat kuusien ja koivujen pihapuut ja puurivit. Piha puutarhoineen ja sireenimajoineen jää rakennusten suojaan sisäpihalle. Tie pappilalle lähtee Kivisalmentieltä paloaseman sivuitse koilliseen. Tie on sorapintainen ja päättyy pappilan piha-alueella rajaavaan kuusiriviin. Näyttelyvieraat jättävät autonsa tien päähän. Pappilan pihalle vievä autotie kiertää kuusirivin sivuitse pohjoiseen ja piharakennuksen edustalle.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden

seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna;
Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä;
Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet Teemu Luoto

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen	monipuolinen
Rakennushist.	rakennusperinteinen
Ympäristöarvo	maisemallisesti keskeinen sijainti
Perustelu	Rakennusperinteinen: Pappilan rakennukset ja piha muodostavat hyvin säilyneen kokonaisuuden, joka edustaa 1800-luvun lopun pappilamiljöötä. Monipuolinen: Tila kertoo Vähänpennon kylän kantatalon Paunulan historiasta aina keskiajalta 1800-luvun lopulle, pappilan nykyisten rakennusten ja miljöön historiasta 1800-luvun lopulta 1970-luvulle sekä taidepappilan taidetoiminnan historiasta 1970-luvulta 2000-luvulle. Maisemallisesti keskeinen sijainti: taidepappilan miljöö sijaitsee näkyvällä paikalla peltoaukeiden keskellä kohoavalla mäen nyppylällä maisemallisesti keskeisellä paikalla. Pappilan päärakennus, pihan yksittäispuit ja puurivit näkyvät hyvin maantieltä 325 Kuhmalahdentieltä peltoaukean yli sekä Kivisalmentieltä pellon yli. Pappila näkyy kaukonäkymissä Marttalan tilalta ja Supastien suunnalta.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Hyvin säilyneet ominasipiirteet: Pappilan rakennusten ja puutarhan asema mäellä on säilynyt hyvin 1800-luvun lopun mallin mukaisena. Toimenpidesuosituksia: Pappilan miljöössä tulee korostaa kylään näkyvällä paikalla sijaitsevaa päärakennusta, ja raivata nuorempaa puustoa tilan etelälaidalla, jotta näkymät pappilalle säilyvät. Eteläsivulla voidaan suosia vanhoja yksittäispuita ja perinteisiä koristepensaita kuten sireenejä tai omenapuita. Puutarhassa tulee korostaa vielä säilyneitä vanhoja hedelmäpuita pitämällä nurmikko hoidettuna puiden ympärillä. Pihan taidepolulla länsisivulla voidaan korostaa kaunista kallion lakea. Taidepolun ympäristö voi olla paikoin villiintyneen puutarhan tapaan hoidettu, mutta eteläsivulla - rakennuksen pääjulkisivulla - aluetta voi hoitaa raivaamalla villiintyneet pensaat ja vesaikko pellon reunassa sekä hoitaa alustaa niittämällä. Tämä jäsentää niin taidepolkua kuin pihaympäristöä. Pihan itärajalla, päärakennuksen länsipäässä ja pihatien reunassa oleva puurivi tulee säilyttää. Puut kertovat vanhan pappilan paikan ja rakennusten aseman. Miljöökokonaisuus pappilan mäellä tulee säilyttää nykyisen mallin mukaisena. Tie pappilalle voidaan korostaa taideteoksin. Pysäköintipaikka tulee järjestää pappilan puutarhan "portilta" ja pihapolulta sivuun, jos mahdollista. Piha-alueen ja pappilan portti voisi olla visuaalisesti selkeämpi. Nyt kulkusuunnasta kertovat vanhat kuuset ja suljettu puomi (ajoneuvoja varten) porttina.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-8-2 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	6.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006

KIINTEISTÖLOMAKE

Kylä	Vähäpento	Kiinteistö id	140
Kunta	Kuhmalahti	Kiinteistötunnus	289-410-4-20
Osoite	Kivisalmentie 91	Alue	0
Aluetyyppi	kyläkeskusta	Peruskartta	
Kohdetyyppi	asuinkiinteistö	Itäkoord	0
Hist. tilatyyppi	kantatalo	Pohjoiskoord	0
Nykyinen tilatyyppi	tila	Rak lkm	11
		Inventoitu	7

Kuvaus

Vappula sijaitsee Peltoaukeiden keskellä Kivisalmentien eteläpuolella. Tila jää maantien 325 ja Kivisalmentien väliselle alueelle. Päärakennukset sijaitsevat Kivisalmentieltä jyrkästi nousevalla rinteellä ja päärakennusten eteläpuolella avautuu peltoaukea. Pihatie ja pääliikennöintisuunta tilalle on Kivisalmentieltä. Pihatien alkupäässä on pieni autotalli. Vappulaan kuuluu lukuisia rakennuksia: kaksi asuinrakennusta, aitta ja asuintupa, navetta, kalustevaja, jyvääitta, sauna ja liiteri, riihi ja kuivuri, paja (lautarakenteinen) ja päärakennuksen eteläpuolella tilan rajalla liiterikäytössä oleva vanha osin purettu hirsirakennus. Kaivo sijaitsee päärakennuksen ja puutarhan läheisyydessä.

Vanhin asuinrakennus ns. Päärakennus sijaitsee peltojen reunassa, pääjulkisivu pelloille etelään. Päärakennus, ns. vaarin rakennus ja pitkä aitta rajaavat niiden keskelle muodostuvan sisäpihan. Pihalla kasvaa useita vanhoja lehtipuita. Pohjois-eteläsuuntainen pihatie tilan läpi erottaa eri tyyppiset piha-alueet: asuinrakennusten piha-alueen ja navetan sekä piharakennusten muodostaman pihan. Liikennöintiin ja tilan töihin varattu navetan piha on tien itäpuolella, asuinrakennusten rajaama piha tien länsipuolella. Pitkä pihatie alkaa Kivisalmentieltä, kulkee pihojen läpi ja jatkuu etelään peltojen keskellä olevalle riihelle sekä kuivurille.

Historia

Vappulan kantatalo sijaitsi Vähänpennon muiden kantatalojen kanssa rivikylässä nykyisen Marttalan kohdalla vielä isojakokartan vuodelta 1762 mukaan. Vappula on siirretty nykyiselle paikalle todennäköisesti tämän jälkeen. Vappula on halottu vuonna 1834, jolloin mahdollisesti nykyinen talon paikka vakiintui Kivisalmentien varteen ja vanhalle rantatöyräälle. Kantatalo Vappula on ollut suvulla vuodesta 1876. Vappula on ollut 1800-luvun lopulla viljelysten ympäröimä tilakeskus. Vanhassa asuinrakennuksessa 1800-luvulla, joka sijaitsi todennäköisesti nykyisen päärakennuksen paikkeilla, oli alkujaan keskellä iso pirtti, sen molemmin puolin kaksi sisäänkäyntiä ja porstuaa. Toisen porstuan takana oli vaarin kamari ja toisen takana keittiö. Päädyissä oli isäntäväen kamarit (kaksi kamaria) ja vierastupa. Ulkoasultaan vanha päärakennus oli vuoraamaton. 1800-luvun lopulla Vappulan pihapiirissä oli mahdollisesti vielä ns. Pytinkirakennus - pääjulkisivu kylätielle, kuten Puontilassa.

Kalustevaja rakennettiin 1960-luvulla. Sen paikalla oli vanha navetta 1960-luvulle asti. Vanha ja uusi navetta olivat jonkin aikaa yhdessä käytössä. Kalustevajan eteläpäässä oli

kanala.

Pihatien ja Kivisalmentien varren puurivit istutettiin omistajan tietojen mukaan 1920-30-luvulla.

Ympäristö

Vappulan pellot, riihi- ja kuivurirakennus sekä päärakennus näkyvät peltoaukeiden yli kaukonäkymissä maantieltä 325 pohjoiseen katsottaessa. Päärakennuksen etelä- ja itäpuolella on puutarha. Puutarhassa on omenapuita ja marjapensaita. Marjapensaita on myös päärakennuksen länsipuolella ja aitan päädyssä. Asuinrakennusten piha-alue on nurmella. Riihen länsipäässä on vanha koivu. Pihatietä reunustaa koivujen rivi Kivisalmentieltä pihaan ajettaessa aina saunalle asti. Saunan pohjoissivulla lähellä rakennusta kasvaa vanha koivu. Vappulan ja Puontilan rajalla kasvaa vanhojen lehti- ja kuusipuiden rivi. Aitan ja Vaarin rakennuksen läheisyydessä kasvaa vanhoja vaahteroita ja vanha koivu. Pihatien alkupäässä, tilan ja Kivisalmentien rajalla kasvaa vanhojen kuusien rivi. Kuusirivi jatkuu tilan rajalle länteen Puontilaan asti.

Kaava Yleiskaava

pvm

Suojelu

Kirjalliset lähteet

Suomen maatilat II osa 1931. Hämeen lääni. Porvoo; Suuri maatilakirja V 1964. Hämeen lääni. Helsinki; Längelmäveden seudun historia I. Kuhmalahden historia I 1949. Forssa; Längelmäveden seudun historia II 1954. Kuhmalahden historia II. Hämeenlinna; Raitio Raine 1996. Kuhmalahden historia III 1865-1995. Jyväskylä; Perinnealbumi 1985. Pirkanmaa 1. Kuopio;

Suulliset lähteet

Vappula Timo

Kulttuurihistoriallinen arvo

Historiallinen

asutushistoria

Rakennushist.

rakennusperinteinen

Ympäristöarvo

Perustelu

Rakennusperinteinen: Vappulan vanhat rakennukset ja piha edustavat tilan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen rakennusperinteitä. Asutushistoria: Vappula kertoo vielä hyvin Vähänpennon kylän asuttamisen historiasta ja kantatalon pihapiiristä 1800-luvulta alkaen. Vanhoja 1800-luvun lopun rakennuksia on tilalta purettu ja siirretty sekä otettu uuteen käyttöön tilalla. Kaikkien muutokset eivät ole enää selvästi luettavissa. Kylä- ja pihatien varren puurivit merkitsevät vanhan pihapiirin ja osoittavat asuinrakennuksen aseman myös kaukonäkymissä.

Lisätietoja, toimenpidesuosituksia

Inventoidut rakennukset (7) esitetään rakennuslomakkeilla, muut rakennukset tai rakenteet kiinteistölomakkeella. Säilyneet ominaispiirteet: Asuinrakennuksien, aitan, navetan ja pihatien perinteinen asema sekä niiden väliin jäivät pihat, puutarha sekä

vanhat pihapuut ja puurivit. Toimenpidesuositukset: Rakennusten asemaa ja luonetta tulee edelleenkin korostaa säilyttämällä pihan yksittäispuut lähellä asuinrakennuksia, puutarha perinteisellä paikalla, puurivit tien varsilla ja pihatien linja.

Liitteet	Kiinteistökuvaliite 289-410-4-20 ja asemapiirros	
Valokuvat		
Inventoija	Minna Halonen	6.9.2006
Tallentaja	Minna Halonen	4.12.2006